

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин
ім. Б. Д. Гаврилишина
Кафедра міжнародних економічних відносин

ЯЩИШИН Дмитро Ігорович

Оцінка сучасних інтеграційних тенденцій в глобальному середовищі
та Україна

Спеціальність: 292 – Міжнародні економічні відносини
Магістерська програма – Міжнародний бізнес

Випускна кваліфікаційна робота

Виконав студент групи МЕВМБм-21
Д.І. Ящишин

Науковий керівник:
к.е.н., В.О. Бригадир

Магістерську роботу допущено
до захисту «___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ О.М. Сохацька

ТЕРНОПІЛЬ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА УГРУПУВАНЬ У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	6
1.1. Еволюція розвитку глобальних інтеграційних процесів	6
1.2. Сутнісна характеристика інтеграційних процесів та угруповань	12
1.3. Інституційне забезпечення розвитку інтеграційних угруповань	19
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	26
2.1. Аналіз світових інтеграційних тенденцій	26
2.2. Глобальні ефекти діяльності інтеграційних угруповань	33
2.3. Оцінка практики регулювання інтеграційних процесів в глобальному середовищі	42
Висновки до розділу 2	49
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	50
3.1. Моніторинг глобальних соціально-економічних ефектів інтеграційних процесів для України	50
3.2. Стратегічні пріоритети інтеграційної діяльності України	61
Висновки до розділу 3	66
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуальність теми. Нинішня ситуація характеризується глобальною трансформацією усіх країн світу до нового рівня інтеграції, тому розширення міжнародної співпраці – один з ключових пріоритетів української політики.

Характерною рисою сучасного світового соціально-економічного розвитку є бурхлива динаміка інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому, навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, так чи інакше, неминуче відчують на собі їх відчутний вплив.

Міжнародне співробітництво є одним з головних факторів розвитку економіки кожної країни. У всіх країнах без винятку, а особливо в державах на кшталт України розвиток зовнішньоекономічної діяльності та інтеграція держави в міжнародні об'єднання є необхідністю. Після здобуття Україною незалежності поступова інтеграція в міжнародні структури і налагодження багатосторонньої кооперації з ЄС стали її геостратегічними пріоритетами. Сучасний етап розвитку світового господарства та розвиток міжнародних інтеграційних процесів потребує від держав переходу до інноваційного типу економічного розвитку. В умовах сучасної конкуренції на міжнародному ринку важко говорити про зовнішньоекономічну діяльність без участі в інтеграційних блоках. Приклад багатьох розвинених країн показує, як своєчасне приєднання держави до того чи іншого угруповання привело до високого рівня економічного розвитку.

Теоріями інтеграційних процесів та особливостями формування міжнародних інтеграційних блоків сучасного світового господарства займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: С. Боринець, В. Козик, Р. Войтович, В. Мартинюк, М. Потапов, О. Ткач, Є. Ленський, П. Сергеев, В. Белімов, В. Цветков, В. Хаас, В. Кайсер, Г. Вілкерс, Д. Врінг, С. Грінвуд та ін. Варто відмітити і таких авторів, як Г. Немиря, О. Павлюк, В. Маштабей, в наукових працях яких визначено чим ЄС не тільки привабливий для України, але і може внести деструктивні зміни в її соціально-економічний стан. Окрім цих авторів, дослідженню міжнародної економічної інтеграції приділено чимало уваги в

публікаціях Ю. Макогона, Ф. Рута, В. Фомічева, І. Бураковського, О. Воловодої та інших фахівців у сфері міжнародних економічних відносин.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретико-практичне обґрунтування переваг та недоліків участі країн в інтеграційних об'єднаннях та визначення на цій основі пріоритетів інтеграції України.

У роботі відповідно до даної мети поставлені наступні завдання:

- проаналізувати еволюцію розвитку інтеграційних процесів;
- охарактеризувати сутність інтеграційних процесів та угруповань;
- проаналізувати інституційне забезпечення розвитку інтеграційних угруповань;
- проаналізувати світові інтеграційні тенденції;
- виокремити глобальні ефекти діяльності інтеграційних угруповань;
- оцінити практику регулювання інтеграційних процесів в глобальному середовищі;
- провести моніторинг глобальних соціально-економічних ефектів інтеграційних процесів для України;
- виокремити стратегічні пріоритети інтеграційної діяльності України.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічна політика України відповідно до глобальних інтеграційних тенденцій.

Предметом дослідження є особливості інтеграції України в контексті реалізації її зовнішньоекономічної політики.

Методи дослідження. Методологічною основою дипломної роботи є: метод синтезу (для пояснення понять «інтеграція», «глобалізація», «інституція»); метод порівняльного аналізу (для аналізу міжнародного досвіду участі в інтеграційних угрупованнях); метод математично-статистичного аналізу (для виявлення змін в геополітичних та економічних векторах політики державах до та після членства в міжнародних інтеграційних об'єднаннях), метод обґрунтування (при обґрунтуванні перспектив інтеграції України).

Наукова новизна одержаних результатів проведеного дослідження полягає у виокремленні тенденцій зміни геополітичних векторів держав, зміни їхніх пріоритетів, позитивних та негативних, а інколи і деструктивних ефектів від поглиблення міжнародної інклюзії. На основі даних результатів запропонована нова філософія нео-інтеграційної стратегії України.

Практичне значення дипломної роботи полягає у розробці стратегії, яка змістовно охоплює практично усі сфери соціально-економічного простору України, вносить корективи до розуміння філософії інтеграції та глобалізації, і, як наслідок, може бути імплементована не лише на найвищому, але і на регіональних та обласних рівнях.

Інформаційною базою дослідження є: нормативно-правові акти інтеграційних об'єднань, аналітичні доповіді, періодичні видання, монографії, матеріали конференцій, наукові праці та дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених.

Апробація результатів дослідження. Пропозиції щодо вектору зовнішньоекономічної інтеграції України представлено автором на XII Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 10-11 квітня 2019 року) та П'ятій заочно-дистанційній науковій конференції студентів і молодих вчених «Актуальні питання фінансової теорії та практики» (м. Тернопіль, 5-6 листопада 2018 року).

Структура і обсяг роботи. Дипломна робота загальним обсягом 77 сторінок складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 81 найменувань та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА УГРУПУВАНЬ У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

1.1. Еволюція розвитку глобальних інтеграційних процесів

У сучасному все більш багатополлярному світі важливо визнати та зрозуміти зміни, що відбуваються в світовому середовищі, тим самим розробляючи відповідну політику, яка забезпечить глобальну стабільність та економічне процвітання. Постійне зростання добробуту держави дедалі більше залежить від участі в економічних обмінах та інших міжнародних заходах [14].

Проводячи зовнішню політику, країни що приєдналися до тієї чи іншої інтеграції, безумовно, усувають (залежно від рівня розвитку) економічні та інші бар'єри [45]. Під впливом регуляторів ринку (цін, інтересів, тощо) утворюється більш ефективна територіальна структура. Це дає значні переваги для країн-учасниць, оскільки це спричинює підвищення продуктивності праці, а митний контроль для іноземних фірм повністю виключаються [29].

Майже всі інтеграційні об'єднання, що існують та розвиваються у сучасному світі, базуються на економічних мотивах держав, та виконують подібні між собою економічні завдання, модернізацію виробничих потужностей, обмін досвідом, тощо [12]. Крім того, регіональна схема економічної конвергенції створює сприятливі умови для внутрішніх компаній країн-учасниць, які захищають їх від конкуренції компаній третьої країни [9]. Сьогодні ні для кого не є секретом, що міждержавні інтеграційні асоціації та багатосторонні політичні угоди стали способом вирішення багатьох питань та вирішення міжнародних питань [23].

Проте, окрім економічних мотивів, не можна ігнорувати інші, не менш важливі. Уже довгий час функціонують такі глобальні організації як ООН та НАТО [78]. Їхній вплив на світову ситуацію колосальний. Варто також згадати й існувавшу до 1991 року Організацію Варшавського Договору – геополітичну протипагу НАТО, яка остаточно розмежувала світовий поділ на Схід та Захід.

Усі тенденції сучасного соціального розвитку вказують на появу такої форми соціального розвитку, як глобальна інтеграція. Це найважливіший критерій і принцип розвитку сучасного світу і, отже, інституційний механізм, який гарантує його функціонування [78]. Глобальна інтеграція визначає закономірності розвитку сучасного світу, оскільки під його впливом вона створює глобальні структури світового порядку, створює нові інтеграційні структури, що спричиняють інтенсифікацію людського розвитку в цілому [80].

Кінець ХХ ст. - початок ХХІ століття. характеризується прискоренням процесів глобалізації та регіоналізації світової економіки. Початком розгортання глобалізаційних процесів можна вважати роки становлення міжнародних інституцій - Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку (СБ), а також Генеральної угоди про тарифи та торгівлю (ГАТТ) на основі якої зараз функціонує Світова організація торгівлі (СОТ) - установи глобального рівня [12].

Сьогодні найпоширенішими глобальними процесами є власне глобалізація та регіональна інтеграція держав. В контексті глобалізації, країна хоч і бере участь у всіх світових процесах, вирішує глобальні світові проблеми, вона все одно концентрує свою увагу на найперспективніших та найближчих партнерах, тому глобальна інтеграція має більш директивний характер. Регіональні процеси більш поширені, в силу географічного контексту, оскільки не всі сфери людської діяльності можуть бути повністю реалізовані через глобальну мережу Інтернет (наприклад, США простіше налагоджувати економічні, наукові та інші зв'язки з країною-сусідом Канадою, ніж з Польщею чи Білоруссю) [70].

Розглядаючи інтеграцію, як процес, який виникає для забезпечення миру та безпеки, найкращим прикладом буде Європейський Союз [13]. Ідея цього об'єднання полягала в тому, щоб збільшити взаємопроникнення економік до того моменту, коли збройний конфлікт та постійна взаємна ізоляція стають економічно недопустимими. Це основне обґрунтування може виникнути як консенсусна позиція між країнами-учасницями, як це було частково в

аргентино-бразильському зближенні в 1980-х, а також у формуванні Асоціації регіонального співробітництва Південної Азії (SAARC) [13]. Щодо інтеграційних угруповань метою яких є мир, не можна не згадати НАТО.

Підписання Північноатлантичного договору та створення альянсу безпосередньо пов'язані з подіями, що відбулися у світі після Другої світової війни [62]. Загроза післявоєнної помсти в Німеччині та згодом агресивна політика Радянського Союзу змусили американців та європейців шукати нову архітектуру для європейської безпеки. НАТО народилося з-за нездатності ООН укласти мир у той час, коли Союз наклав вето на багато рішень Ради Безпеки. Для легітимізації нової організації вони використали пункт 51 Статуту ООН, частина 5, як частину законного колективного захисту. Перший генеральний секретар лорд Ісмей описав концепцію новоствореної міжнародної організації як «росіяни подалі, американці поближче, німці під контролем» [15].

Іншим, більш поширеним мотивом для сучасних інтеграційних проєктів є логіка оборонного регіоналізму [26]. Його суть в тому, що це своєрідний «захист» держав-учасниць від загрози в міжнародному економічному середовищі. Можна назвати багато таких випадків. Наприклад, участь Канади у Північноамериканській угоді про вільну торгівлю (НАФТА) була спрямована на те, щоб перш за все запобігти ізоляції країни в глобальній економічній системі [17].

Розвиток асоціацій регіональної інтеграції зумовлений: по-перше, закінченням Другої світової війни; по-друге, успішний розвиток науково-технічного прогресу, який забезпечив широке прийняття ІКТ, «притиснувши» планету і тим самим полегшивши встановлення зв'язків між державами; по-третє, закінчення холодної війни між країнами таборів соціалізму та капіталізму з перемогою останньої [7].

І якщо США були ініціатором регіональних інтеграційних процесів у західному світі, то в країнах соціалізму, СРСР. Так, у 1949 р. Для відновлення економіки та розвитку багатостороннього економічного співробітництва було створено Раду економічної взаємодопомоги (РЕВ) за участю СРСР, Польської

Народної Республіки, Чехословацької Соціалістичної Республіки, Угорської Народної Республіки, Соціалістичної Республіка Румунія та Соціалістична Республіка Румунія, Соціалістична Республіка Албанія [33].

Албанія відмовилася від об'єднання в 1961 році. РЕВ діяла до 1991 року, забезпечуючи організацію соціалістичної економічної інтеграції. Тобто, процеси регіональної інтеграції були розпочаті через формування після закінчення Другої світової війни двох конкуруючих блоків держав, кожен з яких намагався затягнути членів іншого табору до свого табору [67].

Кожна держава, в плані свого розвитку, спеціалізується на тих сферах економіки, в яких вона може мати значні переваги, порівняно з іншими. Це може бути розвиток сільського господарства, промисловості, транспорту, сфери обслуговування, тощо [17]. Зовнішньоекономічні зв'язки є єдиним способом отримання необхідних товарів та послуг для країн, які в силу своєї обмеженості в ресурсах не можуть ефективно та в достатні кількості виготовляти ці групи товарів та послуг (корисні копалини, металургія, рекреація) [52]. Аналогічно, реалізація сировинних ресурсів на зовнішніх ринках може бути основою для країн, які володіють ними [61].

Міжнародна інтеграція – це принципово процес економічної та політичної інтеграції країн, що базується на розвитку стабільних і глибоких відносин та розподілі праці між економіками, а також на взаємодії, що виробляється структурою на різних рівнях [23].

На мікроекономічному рівні, це пов'язано з взаємодією капіталу взаємодій окремих торгових одиниць окремих країн шляхом створення системи економічних угод між ними та її розгалуження за кордоном. На макроекономічному рівні інтеграція ґрунтується на створенні державних підприємств та гармонізації національної політики [4].

Швидкий розвиток торгових відносин між країнами вимагає міжурядових (а іноді і транснаціональних) нормативних актів, що гарантують вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили між країнами регіону, можливо, для координації та управління технічними, фінансовими та економічними

асpekтами, такими як грошово-кредитна політика, соціальна політика, зовнішня діяльність та оборона [45]. В результаті створюються регіональні економічні комплекси, об'єднані в єдину грошову інфраструктуру, спільні економічні дії, спільні фінансові фонди, наднаціональні або міжурядові органи управління. Тому міжнародна інтеграція означає співпрацю між економіками різних країн, часткову або повну інтеграцію, усунення бар'єрів у торгівлі між країнами, конвергенцію окремих ринків країн для створення спільного ринку [43].

Факторами, що визначають інтеграційні процеси у світі, є поглиблення міжнародного поділу праці, розвиток продуктивних сил під впливом глобальної НТП, швидкий розвиток навичок спілкування, об'єктивна потреба у спільних рішеннях глобальних проблеми людства, тощо [19].

Цілісність, створена регіональною інтеграцією, - це цілісність групи факторів, що діють разом у процесі глобалізації. Тому справедливо сказати, що регіональна інтеграція - це модель свідомої та активної участі групи країн у процесах світового рейтингу завдяки глобалізації. В результаті відносин, країни прагнуть до ефективності та продуктивності, які не досягти самотужки [34].

Міжнародні організації, групи, комплекси – це асоціації країн або інших суб'єктів, що представляють особливий інтерес (або групи спеціальних інтересів) для спільного здійснення різних заходів, спрямованих на досягнення конкретних цілей та напрямків [72]. Об'єктивний характер економічної інтеграції не означає, що вона відбувається стихійно, за винятком випадків урядових та міжурядових організацій. Формування регіональних інтеграційних комплексів має правову основу. Групи країн взаємно інтегруються в регіональні міждержавні комплекси та застосовують спільну регіональну політику в різних сферах життя [4].

Сьогодні у світі існує багато інтеграційних груп. ЄС та ЄАВТ у Західній Європі, НАФТА у Північній Америці та регіональні та субрегіональні інтеграційні підрозділи у Латинській Америці, Азії та Африці. Історично найбільш чітко інтегровані процеси виникли в Західній Європі, де у другій

половині XX століття розпочалось створення єдиного економічного простору для всього регіону, в якому інтеграція досягла найдосконаліших форм [22].

Вихідним пунктом інтеграції Західної Європи стало утворення в 1951 р. Європейського союзу вугілля та сталі. Пізніше виникли Європейське економічне співтовариство та Європейська спільнота з атомної енергії. На основі цих трьох громад виник сучасний Європейський Союз [11].

Інтеграційні процеси відбуваються і в інших частинах Європи, але не досягли такої глибини, як у Західній Європі. Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ), заснована в 1960 році, є другою за величиною та за рівнем діяльності. Слід зазначити, що з 1993 року країни ЄАВТ користуються найуспішнішим режимом спрощення торгівлі щодо ЄС та третіх країн [43].

Також були й інші інтеграційні групи, які виникли або з'являлись в Центральній та Східній Європі. Для прикладу, Чорноморське економічне співробітництво розпочалося в Чорноморському регіоні, де було створено Чорноморський банк реконструкції та розвитку. Колишні радянські країни Балтії приєдналися до Балтійського союзу [62].

Ще один з найбільших та найбагатших інтегрованих ринків виник у Північній Америці в результаті злиття внутрішніх ринків Канади, США та Мексики відповідно до Північноамериканської угоди про вільну торгівлю [12].

Ми хочемо відзначити, що окрім Північної Америки та Європи [51], у світі є й інші інтеграційні групи. Наприклад, у Латинській Америці це Латиноамериканська асоціація інтеграції (ALADI), Карибське співтовариство та спільний ринок (CARICOM), Центральноамериканський спільний ринок (САСМ), Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), Асоціація регіонального співтовариства Південної Азії (СААРК) [13], Економічне співтовариство держав Західної Африки (ЕКОВАС), Південно-Африканська конференція з координації (САДКК) [23], Економічне співтовариство країн регіону Великих озер, Центральноафриканський економічний союз.

1.2. Сутнісна характеристика інтеграційних процесів та угруповань

Інтеграція між державами відбувається по-різному. На сьогодні не існує єдиного методу для визначення загальної кількості форм міжнародної економічної інтеграції [41]. За оцінками, що є загальними в економічній літературі, їх кількість коливається від чотирьох до семи. На нашу думку, основу для всіх цих типів становлять преференційні угоди між державами, тому розгляд типів економічної інтеграції ми розпочнемо саме з них.

Для того, щоб по-справжньому зрозуміти зовнішньоекономічну політику країни, необхідно визначити її економічну взаємозалежність (або економічну інтеграцію), яка зосереджується на чотирьох економічних змінних, що характеризують процеси глобалізації (Рис. 1.1.).

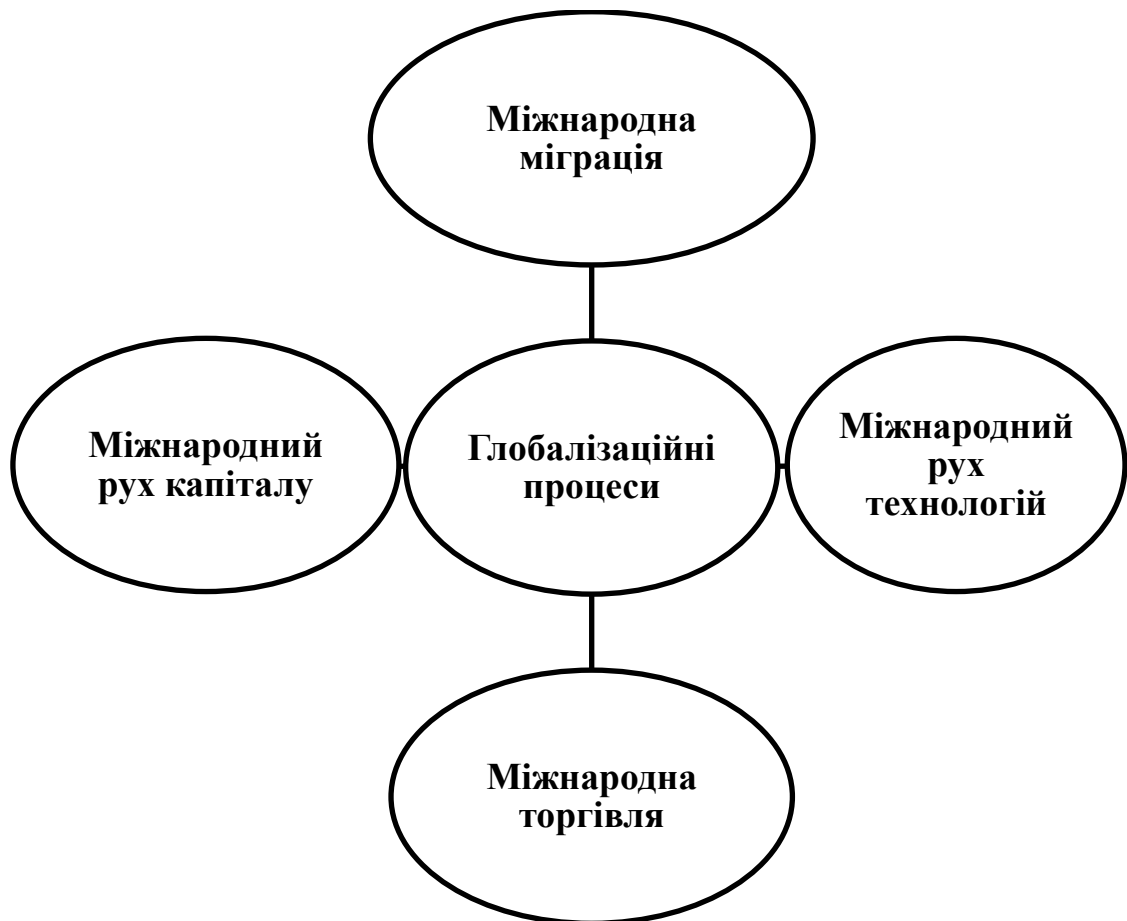

Рис. 1.1. Чотири складові глобального простору

Джерело: розроблено автором на основі [52]

1. Міжнародна торгівля, наприклад, експорт плюс імпорт як частка національного доходу або на душу населення: більший відсоток – це

інтенсивність глобалізації країни, оскільки це свідчить про високу взаємозалежність між цією країною та іншими країнами (експорт та імпорт повинні бути високими) (Рис. 1.1.).

2. Міжнародна міграція. Внутрішня чи зовнішня міграція, зважена населенням – чим вище частота міграції, бажано в обох напрямках, тим більша взаємозалежність між цією країною та іншими країнами (Рис. 1.1.).

3. Міжнародні рухи капіталу, такі як внутрішні чи прямі іноземні інвестиції як частка національного доходу або на душу населення – чим більший потік інвестицій з однієї країни в іншу, і навпаки, тим більша взаємозалежність між країнами з точки зору їх загальної зацікавленість у зростанні та розвитку держави, а отже, і вищий ступінь глобалізації (Рис. 1.1.).

4. Міжнародний рух технологій, таких як робототехніка та штучний інтелект, а також, частка населення, що використовує певні технологічні винаходи – чим більше різних країн співпрацюють у технічному просторі та допомагають одна одній у впровадженні технологій, тим більша взаємозалежність між ними та більша сфера глобалізації (Рис. 1.1.).

На думку багатьох авторів, сьогодні міжнародні економічні відносини характеризуються швидким розвитком інтеграційних процесів на регіональному рівні, що виявляється у створенні нових груп країн та розширенні існуючих. Оскільки найбільш успішна інтеграція здійснюється зусиллями Європейського Союзу, переважна кількість теорій стосується саме її [29, 43, 56]. Серед найбільш значущих класичних підходів найважливішим є функціоналізм (Д. Мітрані), федералізм (С. Пістоне, А. Спінеллі), неофункціоналізм (Е. Хаас), тоді як серед нових підходів виділяються теорії зацікавлених сторін (Дж. Сісман, У. Сандхолц), неоінституціоналістична теорія режиму (Р. Коен, Ф. Ріттбергер), а також теорія концентричних кіл [29, 43, 56].

Оскільки початкові форми міжнародного співробітництва можуть бути поверхневими та розвиватися внаслідок взаємозалежності та взаємодоповнюваності економічних систем країн, угоди про стратегічне партнерство можуть розглядатися як початковий етап інтеграції [33]. Однак,

якщо країни не виконують основних передумов інтеграції, пропонованих нефункціоналістами, а кількість областей спільного інтересу обмежена, можливе подальше поглиблення співробітництва, що може пояснити застій у розвитку співпраці між країнами.

Перший етап регіонального інтеграційного процесу – преференційні угоди (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Типи та форми зовнішньоекономічної інтеграції

Основні форми зовнішньоекономічної інтеграції			
№	Форма інтеграції	Ознаки форми	Приклади
1	Преференційні торговельні угоди	Часткова ліквідація митних бар'єрів у спільній торгівлі	Індія - Маврикій; Європейський Союз - Країни АКТ
2	Зона вільної торгівлі	Повна ліквідація митних бар'єрів у спільній торгівлі	Європейська асоціація вільної торгівлі, НАФТА
3	Митний союз	Ліквідація митних бар'єрів у спільній торгівлі, єдині митні тарифи по відношенню до третіх країн	Андське співтовариство, МЕРКОСУР
4	Спільний ринок	Ліквідація митних бар'єрів у спільній торгівлі, єдині митні тарифи по відношенню до третіх країн, вільний рух капітала та робочої сили	Карибське співтовариство
5	Економічний союз	Єдина економічна політика держав	ЄС
6	Політичний союз	Єдина економічна та оборонна політики, загальне громадянство, єдиний парламент та конституція	ЄС

Джерело: розроблено автором на основі [32, 39]

Преференційні угоди - це особливий економічний режим, за якого одна держава надає іншій певні пільги, які не поширюються на інші держави, або пільги, надані вже існуючим інтеграційним угруповання окремії країні, чи

групі країн, і навпаки. Це може бути знижка, або відміна митних зборів на групи імпортованих товарів, кредитування на пільгових умовах, спеціальний валютний режим, надання фінансової чи технічної допомоги (Табл. 1.1).

Друга форма інтеграції – це регіональна група країн, де відбувається безмитна торгівля. Кожен учасник зони вільної торгівлі залишає за собою право встановлювати власні ставки щодо третіх країн. Тому зберігаються митні органи та проводиться прикордонний контроль між країнами, включеними до угоди про вільну торгівлю, для контролю за походженням товарів, що перетинають їхні державні кордони (Табл. 1.1). Така інтеграція усуває внутрішні бар'єри і створює сприятливі умови для спеціалізації держав-членів цього блоку на виробництві товарів і послуг для яких у них існують порівняльні переваги і, водночас, заохочує імпорт товарів та послуг, для яких цих переваг нема. У той же час кожна країна зберігає свою автономію у торгівлі та інших формах економічної політики. Одним з найбільших прикладів цього типу є Європейська асоціація вільної торгівлі, заснована в 1960 році [15]. Іншим прикладом є угода НАФТА, яка була підписана в 1992 році Сполученими Штатами, Канадою та Мексикою [42]. Вона передбачала добровільну відмову країни від протекціонізму власних ринків лише у стосунках зі своїми партнерами по угоді, та підтримку національних митних тарифів у відносинах з іншими країнами [19]

Третя форма інтеграції – це загальна митна територія двох та більше країн з єдиним митним тарифом на товари, що експортуються або імпортуються з третіх країн. Митний союз призводить до прийняття країнами спільної митної політики. Кожен учасник делегує союзу деякі з функцій управління торгівельною політикою (Табл. 1.1). На цьому етапі інтеграції вже існують спільні наднаціональні органи, які координують здійснення узгодженої зовнішньоекономічної політики [18]. Прикладами цієї форми інтеграції є Андське співтовариство, яке включає п'ять країн Латинської Америки, МЕРКОСУР. Прикладом успіху розвитку митного союзу в щось більше може

бути також Митний Союз Європейського Союзу. Вільний рух товарів і послуг в межах союзу доповнюється єдиним митним тарифом для третіх країн [17].

Четверта форма інтеграції, загальний ринок – це простір, який включає в себе ряд країн, в яких створюються однакові умови для транспортування товарів і послуг, чинників виробництва. В рамках єдиної торговельної політики країни зберігають свою монетарну та фінансову автономію, але координують її (Табл. 1.1). Серед основних особливостей спільного ринку можна виокремити відсутність торгових бар'єрів між країнами, спільну економічну політику щодо третіх країн, мобільність робочої сили та фінансів між країнами. Міждержавна адміністрація в цій формі інтеграції базується на координації економічної політики, її основних напрямків [17].

П'ятий етап інтеграції являє собою об'єднання економік держав, які мають загальний зовнішній тариф і здійснюють загальну торгову, грошово-кредитну і фіскальну політики. Про цей глибокий рівень інтеграції свідчить вільне переміщення товарів, послуг і факторів виробництва між державами-членами [18]. Економічний союз уніфікує грошову і фіскальну політики, вводить єдину валюту, єдиний податок та структуру оподаткування. Держави-члени практично втрачають незалежність в ухваленні рішень з ключових питань економічної політики, що, в свою чергу, може привести до деяких суперечностей між ними (Табл. 1.1).

Останній етап інтеграції – це політичний союз. Він характеризується спільним громадянством, проведенням спільної оборонної політики, вибором одного парламенту і введення конституції (Табл. 1.1). Цей етап перетворює економічний союз держав в цілісну політичну структуру. Говорячи про інтеграційний успіх ЄС, основними чинниками інтеграції країн Європи є: узгодження однорідності рівня економічного розвитку та зрілості ринку, географічна близькість і близькі та історично розвинені економічні відносини між інтегрованими країнами, спільність економічних та інших проблем у певних галузях (економічне регулювання, політичне співробітництво, [13].

Розглядаючи структуру стратегічних партнерств, існує чотири основні моделі: представницьке стратегічне партнерство; стратегічне партнерство проти загальної загрози; тактичне партнерство для стратегічних результатів та асиметричне стратегічне партнерство [31]. Перше створюється заради реалізації представницьких функцій у регіоні. У другому випадку мотив полягає в об'єднанні держав проти загального ворога чи загрози. Третя модель застосовується у випадках, коли держава намагається досягти своєї мети шляхом укладення тимчасового партнерства з країною, яка має зовсім інші стратегічні цілі, щоб уникнути конфронтації [64]. Остання модель партнерства виникає в результаті спільного історичного минулого, хоча держави є незалежними та різними за своїм потенціалом, саме тому між ними формуються асиметричні відносини. Крім того, одна країна може спробувати навмисно забезпечити таку асиметрію [22].

Окрім згаданих вище регіональних груп, існує більше глобальних структур. До них належать ООН, НАТО, СОТ (Табл.1.2.).

Таблиця 1.2.

Моделі інтеграційних об'єднань

Моделі інтеграційних об'єднань та їх представники			
Політико-економічна	Торгівельно-економічна	Надурядові	Політичні та військові союзи
Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН)	Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ)	Світова організація торгівлі (СОТ)	Європейська рада (ЄР)
Карибський спільний ринок, Антська група (Латинська Америка)	Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК)	Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)	Африканський союз (АС)
БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР)	Організація арабських країн-експортерів нафти (ОАПЕК)	Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)	Організація північно-атлантичного договору (НАТО)

Джерело: розроблено автором на основі [6,9,43,51]

COT може діяти незалежно від волі кожної країни-члена [22]. Однак ця діяльність здійснюється лише через її органи та лише в межах її компетенції. COT забезпечує спільну інституційну основу для торговельних відносин між її членами, тобто міжнародний форум організацій робітників [47].

Говорячи про ООН, метою діяльності організації є підтримання та зміцнення миру й міжнародної безпеки, розвиток співробітництва між державами світу. ООН фінансується за рахунок нарахованих та добровільних внесків держав-членів [12]. Регулярно складається дворічний бюджет ООН та його спеціалізованих установ, що фінансуватимуться за рахунок внесків його членів. Генеральна Асамблея ООН затверджує регулярний бюджет і визначає фінансовий внесок для кожного її члена [44].

Центральна мета НАТО - гарантувати свободу та безпеку своїх держав-членів за допомогою політичних та військових засобів [29]. З моменту свого заснування прийом нових держав-членів збільшив альянс із 12 країн до 29 країн. Колективним політико-військовим принципом організації є система колективної безпеки, тобто спільна організована дія всіх її членів у відповідь на зовнішній напад [33].

Окрім ЄС, в Європі існує ЄАВТ (Табл. 1.2.). Це зона вільної торгівлі, яка включає митні території чотирьох країн, що не є членами ЄС (Республіка Ісландія, Князівство Ліхтенштейн, Королівство Норвегія та Швейцарська конфедерація). Зона вільної торгівлі забезпечує державам-членам режим вільної торгівлі товарами та послугами та гарантує вільний рух капіталу та людей. Регулюється діяльністю 8 комітетів та 6 експертних груп [22].

У Північній Америці НАФТА є домінуючою інтегруючою силою. Це союз трьох країн, характерний великим розміром населення та економічного потенціалу. Це й ж потенціал мінімізує проблему економічних ресурсів [44].

Узагальнення інтеграційних об'єднань в світі за територіальними рівнями дає змогу стверджувати, що на сьогодні існують два типи моделей даної політики. Перша модель ґрунтується на найвищому рівні інтеграційних відносин, в якому всі учасники відносин консолідовані наднаціональними

інституціями. В іншій моделі торгівельної політики існують міждержавні інтеграційні об'єднання, в яких процеси консолідації внутрішньоторгівельних потоків не є стійкими та кон'юнктурно трансформуються залежно від макроекономічних процесів в окремих суб'єктах інтеграційних відносин.

1.3. Інституційне забезпечення розвитку інтеграційних угруповань

Незважаючи на зростаючу схильність країн, у тому числі більшості країн, що розвиваються, до регіональних торгівельних угод, і того що для цих угод зараз встановлюються більш грандіозні цілі, мало хто досі розвинувся значно та відчутно поза межами пільгових торгових домовленостей [13]. Формування та підтримка домовленостей про регіональну інтеграцію – це важка робота, і у жодному разі не гарантується 100% успіх. У той час як економічні результати регіональних торгівельних угод (зокрема, ступінь відхилення торгівлі та розробка агломераційних економік в регіональному розподілі економічної діяльності) будуть найважливішими факторами для визначення її довгострокової життєздатності, аспекти інституційного дизайну угоди можуть бути сприяючим цьому фактором.

Ми вважаємо, що при розгляді інституційного забезпечення варто сконцентрувати увагу на наступних моментах [11]:

1. Наскільки країни готові взяти на себе зобов'язання поділити суверенітет у сферах політики, на які поширюється ЗВТ;
2. Сфера регіональної інтеграції та роль регіональних суспільних благ;
3. Фактори, які можуть підвищити стійкість регіональних торгівельних угод з часом.

Економічна інтеграція може здійснюватися або міждержавним, або наднаціональним підходом [38]. Наднаціоналізм означає, що держави-члени погоджуються спільно здійснювати частину свого суверенітету. Закон, прийнятий на регіональному рівні в тих сферах, де регіону надано компетенцію, переважає над національним законодавством і є обов'язковим для держав-членів та громадян цих держав (принцип прямої дії). Наднаціоналізм можна розглядати як перехідний шлях до федеральної політичної структури чи

конфедерації, але більш недавнє мислення, засноване на досвіді ЄС, передбачає більш диверсифікований політичний результат, при якому влада розподіляється на різних рівнях і взаємодіє комплексно. Ключовим питанням наднаціональних домовленостей є забезпечення демократичної участі зацікавлених сторін, прозорість прийняття наднаціональних рішень та підзвітність регіональних інституцій [78]. За їх відсутності перехід суверенітету на наднаціональні органи може послабити демократичний контроль та посилити політичний вплив груп, здатних ефективно організуватися на регіональному рівні, з можливими негативними наслідками для бідності та продовольчої безпеки [12].

За умови міждержавного функціонування суверенітету немає, і кожна держава-член фактично зберігає вето на застосування регіональних угод. Міжурядовий механізм вимагає тісної координації національної політики, а міждержавні органи, як правило, мають секретаріат, який не має незалежних повноважень [14]. Більшість органів інтеграції в країнах, що розвиваються, є міжурядовими. Слабкою стороною міждержавних органів є відсутність механізмів примусового виконання, щоб держави дотримувались загальних правил. Щоб протистояти цьому, угоди все частіше включають певну форму процедури вирішення спорів для вирішення труднощів, які можуть виникнути.

Питання інститутів та їхня роль у розвитку економіки, вирівнюванні соціально-економічних нерівностей розвитку як у межах окремих країн, так і в глобальному просторі, широко розглядаються у рамках інституційної економіки як одного з напрямів економічної теорії [67]. На наднаціональному рівні для державного управління економічної рівноваги створюються інституції, які забезпечують координацію найбільш важливих вразливих до зовнішніх чинників сфер [43].

Одним з найцікавіших механізмів координації економічної рівноваги володіє інтеграційна Асоціація держав Південно-Східної Азії. Країни АСЕАН значно відрізняються один від одного за рівнем економічного розвитку [12].

Велике значення АСЕАН надає співробітництву у монетарній сфері та використанню ефективних технологій у всіх сферах економічного

співробітництва, таким чином, виводячи його на сучасний технологічний рівень і відкриваючи широкі можливості для ініціатив приватного бізнесу [9].

Найвищим органом АСЕАН є саміт лідерів (глав держав та урядів) країн-учасниць, який відбувається щорічно. Повсякденне керування роботою організації виконує постійний комітет у складі міністра зовнішніх справ поточної країни-голови та послів інших країн-учасниць. Постійний секретаріат розташований в Джакарті. Секретаріат очолює Генеральний секретар [22].

Результативність діяльності державного управління АСЕАН у забезпеченні економічної рівноваги характеризується ступінчатою ієрархічною системою, що є переважною для більшості сучасних регіональних інтеграційних угруповань де секретаріати є головними органами управління, яким водночас надають допомогу функціональні органи. Ці дії координуються постійними наднаціональними секретаріатами і робочими групами [63].

Головний зміст ділової активності робочих груп полягає в тому, щоб діяти, виходячи з рішень і документів, прийнятих у ході саміту країн інтеграційної угоди, і намічати основні конкретні напрями співпраці на найближчу перспективу [19]. Розробкою таких напрямів діяльності робочих груп займаються Секретаріат і керівництво робочих груп; запропоновані ними рекомендації обговорюються і затверджуються на пленарних засіданнях робочих груп, у присутності делегацій всіх країн-учасниць, оглядачів та гостей.

Одним з дієвих інструментів державного управління економічною рівновагою на наднаціональному рівні є інтеграція банківського сектору та функціонування регіональних банків розвитку [11]. На сьогодні, виходячи з причин достатньої економічної та торгової взаємозалежності країн АСЕАН, регіональний банк розвитку має комбіновані валютні резерви в розмірі близько 1 трлн. дол. США, а також функціонує мережа двосторонніх угод про свопи репо (кредитування однією державою іншої під заставу цінних паперів) серед таких країн як Китай, Японія та Республіка Корея [10].

Центральна адміністрація АСЕАН забезпечує загальне управління платіжною системою як за поточною діяльністю, так і за розвитком системи:

визначає та розробляє послідовний підхід до структури платіжної системи; підтримує правові основи платіжної системи: розробляє та змінює правила, регламенти та інші нормативні документи для членів системи [41].

Якщо розглядати інституції ЄС, то у розвитку європейського економічного та соціального середовища важливі позиції займають як власне економічні інститути, так й інститути, що забезпечують розвиток людського капіталу, передусім освіти, охорони здоров'я, пенсійної системи та забезпечення житлом [24]. У 1985 р. була створена Європейська рада глав держав та урядів, яка прийняла Єдиний Європейський Акт, що прискорив інтеграцію держав-членів співтовариства у сфері економіки, соціальної політики, фінансів, наукових досліджень, екології, тощо [9].

Відповідно до принципу субсидіарності, регулювання соціально-економічної політики в ЄС здійснюється на двох рівнях – інститути Європейського Союзу (наднаціональний рівень) та інститути держав-членів ЄС (національний рівень), які на основі загальних установ ЄС та з урахуванням власних бюджетних можливостей будують свою модель соціального розвитку. Питання розподілу повноважень усередині Європейського Союзу на законодавчому рівні виникли з моменту підписання Маастрихтського договору ЄС і не завжди врегульовувалися, оскільки окремі країни намагалися зберегти за собою право суверенітету у соціальній сфері [52]. Для прикладу, у Великобританії дійшли виновку, що втручання з боку ЄС спровокує зниження конкурентоспроможності країни, скандинавські країни вважали, що втручання ЄС знизить якість системи соціального забезпечення [51].

У разі, коли політичні цілі затверджуються на європейському рівні, вони є обов'язковими до виконання для всіх держав-членів, що передбачає необхідність досягнення таких цілей. Серед важливих інститутів із питань вироблення соціально-економічної політики слід назвати також Європейський парламент та Раду Європейського Союзу – головний орган прийняття рішень і законодавства ЄС [61].

Таким чином, в ЄС створена доволі розгалужена структура інституцій, які на основі соціального партнерства, діалогу та відкритості реалізують соціальну політику Європейського Союзу та сприяють її конвергенції між окремими країнами [73].

Більше того, зазначені інститути сприяють міждержавній дифузії інклюзивного розвитку країн членів ЄС [66]. Під міждержавною дифузією інклюзивного розвитку ми розуміємо процес, за допомогою якого ці інститути поступово отримують визнання в соціально-економічних системах країн. Відповідно функціональними складовими зазначеного процесу є соціально-економічна система інтеграційного угруповання та його держав-членів [52].

Продовжуючи диверсифікацію, ми не можна не відмітити африканський регіон. Історично інституції сучасного періоду в Африці розпочались з Економічної комісії ООН для Африки, яка вже в середині 1960-х років запропонувала поділити Африку на регіони з метою економічного розвитку. Поточні африканські інтеграційні домовленості можна розділити на дві широкі групи: ті, що входять до Лагоського плану дій, прийнятого в квітні 1980 року, і тих, які існували або виникли поза його межами [54].

Африканський союз, африканський еквівалент Європейського Союзу, має політичні та адміністративні органи. Найвищим політичним органом Африканського Союзу є Асамблея, яку складають глави держав та урядів держав-членів [77]. Було прийнято кілька важливих документів, що визначають набір континентальних правил. До них відносяться Африканська конвенція про запобігання та боротьбу з корупцією, Африканська хартія демократії, виборів та управління, а також Африканська декларація про демократію, політику, бізнес та управління [33].

Більш глобальними акторами є ООН, СОТ та НАТО. Сфера впливу цих організацій не обмежується географічними розташуванням держав. Практично всі основні держави зараз є членами СОТ [62]. Окрім економічних вигод від зменшення торговельних бар'єрів, СОТ позитивно впливає на політичне та соціальне становище країн та на добробут громадян.

Щодо ООН, структурно, організація складається з п'яти основних органів (Табл. 1.3.)

Таблиця. 1.3.

Структура ООН

Установи ООН				
Генеральна Асамблея	Рада Безпеки	Економічна і Соціальна Рада	Секретаріат	Міжнародний Суд юстиції
Може видати необов'язкові рекомендації державам або пропозиції Раді Безпеки	Відповідальна за підтримання міжнародного миру та безпеки	Відповідальна за співробітництво між державами з економічних та соціальних питань	Підтримує інші органи ООН в адміністративному порядку (наприклад, при організації конференцій, написанні звітів та досліджень та підготовці бюджету)	Вирішує спори між державами, які визнають його юрисдикцію
Приймає рішення про прийом нових членів, бюджет	Може прийняти обов'язкові постанови	Координує співпрацю між численними спеціалізованими установами ООН		Видає юридичні висновки
Вибирає непостійних членів інших установ	Має п'ятнадцять членів: п'ять постійних членів з правом вето та десять обраних членів	Має 54 члени, які обираються Генеральною Асамблеєю для надання тривалих мандатів	Його голова — Генеральний секретар ООН	Видає рішення відносною більшістю голосів.

Джерело: розроблено автором на основі [41, 57]

Щодо НАТО, аналіз загальних концептуальних положень діяльності НАТО показує, що з початку існування і до 1955 р. її діяльність базувалася на концепції оборони (так званий перший стратегічний період). Загострення протистояння СРСР та НАТО зумовило перегляд цієї стратегії та вироблення нової стратегії «масованого контрудару», суть якої зводилася до повної готовності до війни з використанням ядерної зброї [12]. Останньою державою, що приєдналася до НАТО, є Чорногорія, це відбулося 2017 року. Крім держав-членів, більше 35 країн беруть участь у різномітних ініціативах організації [23].

Щож стосується Північної Америки, то чинна НАФТА – це всеосяжна угода про зону вільної торгівлі між США та Мексикою, та між Мексикою та Канадою. На відміну від ЄС, де ініціатива створити інтеграційну групу виходила зверху, тобто від вищих органів держав-учасниць, у Північній Америці інтеграцію здійснювали знизу, самі підприємці та компанії, для того щоб співпраця між ними стала більш ефективною [54]. Багато хто вважає її унікальною через контраст розвитку між учасниками, проте у Західній півкулі подібний приклад демонструє МЕРКОСУР, до якого поряд з такими велетнями Латинської Америки, як Бразилія та Аргентина, входять Уругвай і Парагвай, котрі значно поступаються їм в економічному розвитку.

Висновки до розділу 1

1. Розуміння регіональної інтеграції як прояву глобалізації говорить про те, що рушійною силою цієї інтеграції є прагнення країн-учасниць до вищого рівня розвитку міжнародних економічних відносин, відмінного від того, до якого вони вже належать, та, без розширеної взаємодії і поглибленої співпраці, не будуть в змозі досягнути.

2. Практично всі інтеграційні асоціації займаються питаннями, які базуються на перевагах великої економіки, створюючи сприятливе зовнішнє середовище, оптимізуючи торговельну політику, максимально полегшуючи економічну перебудову, відроджуючи старі галузі та створюючи необхідні умови для старту нових процесів, як виключно торговельних так і політичних.

3. З одного боку, розвиток регіональних інтеграційних груп у сучасній світовій економіці набув глобального значення з точки зору розширення (кількість угод, охоплені країни, регіони, регуляторні сфери). З іншого боку, вона переросла від простих схем до більш прогресивних форм інтеграції. У той же час, найпопулярнішими є зони вільної торгівлі, які є гнучким інструментом доступу до стратегічних ринків, водночас зберігають незалежність торговельної політики від третіх країн та політичний суверенітет держав-учасниць.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

2.1. Аналіз світових інтеграційних тенденцій

Новий рівень організації світу проявляється на тлі зростання рівня взаємодії й взаємозалежності між державами, суспільствами та іншими складовими міжнародного співтовариства; стійкої тенденції до інтегрування структур, що виконують міжнародні функції [32]. Крім цього, активність держав здобуває всесвітній масштаб на тлі простору, перейнятого потоком товарів і капіталу, пересуванням людей, комунікацією через авіаційний транспорт і космос, підтримуючи як традиційні простори, так й інтенсивно генеруючи нові. З одного боку, це формування просторів, транскордонних за сутністю, а з другого – збільшення кількості акторів на світовій арені й зміна їх характеру перемістило світ на новий рівень соціальної й політичної організації, що отримала назву «глобалізація» [20]. Глобалізація – основний процес, під час якого більша частина соціальної активності здобуває світовий характер, у якому географічний фактор втрачає свою важливість або стає незначним у встановленні й підтримці транскордонних економічних, політичних або соціокультурних відносин, що охоплює всі сфери життя сучасного суспільства.

Територіальна глобалізація розвивається у таких напрямках:

1. Зміцнення традиційних країн Латинської Америки, Південно-Східної Азії та колишнього СРСР;
2. Створення альянсів та конфедерацій у Європі, Північній Америці та Ісламському світі;
3. Консолідація континентальних територіальних державних структур Атлантичному та Тихому океані [21].

Процес створення унікальної цивілізації без поділу на національні держави – це далеке майбутнє. Така ситуація стане можливою лише в тому

випадку, коли етнічні та культурні відмінності будуть належним чином усунені та розвинуто процес переселення традиційних країн за допомогою бізнесу [9].

У найближчі роки очікується поява приватних компаній з такими характеристиками суверенних країн [12]:

1. Екстериторіальність;
2. Наявність власних уповноважених прав;
3. Участь у міжнародних організаціях, яка притаманна виключно суверенним структурам.

Найважливішим для глобальної спільноти є економічна глобалізація, яка все ще має найкращі риси, більшість з яких збережеться в майбутньому:

1. Функціонування "віртуальних" глобальних ринків: фінанси, гроші та фондова біржа;
2. Створення та функціонування глобальних торговельно-ділових асоціацій та профспілок;
3. Передача всіх фінансових внутрішніх та міжнародних валютних операцій, а також страхових та комерційних послуг у глобальній мережі [8].

Сучасний світ стикається з глобалізацією інформації та комунікацій. Основні їх ознаки:

1. Розробка глобальних систем просторового зв'язку;
2. Розвиток систем спілкування та глобальне позиціонування;
3. Створення глобальних систем управління, виробничих процесів та домогосподарств на основі складної інформації та комунікацій;
4. Комп'ютеризація та роботизація все більшої кількості життєвих процесів людини [15].

Провідним фактором є процеси антиглобалізму, вплив яких визначає вигляд і безпеку сучасного світу. До процесів антиглобалізму активно включений і ісламський «ренесанс», який стикається із західним світом, піднімаючи культурні пласти Сходу [19]. Вплив антиглобалізму активно поширюється на більшість країн третього світу, акції антиглобалістів потрясають і провідні світові держави. Все це дає підстави стверджувати, що

сучасну картину світу будуть визначати тенденції розвитку глобалізму й становлення процесів антиглобалізму [13].

Людство зараз переживає складний період: глобалізація, підвищення ролі загальнолюдських завдань і одночасно кульмінація розвитку національних держав та початок подолання планетарного ладу цього типу, національна самоідентифікація багатьох народів [11]. У цих умовах нечувану важливість набуває проблема співвідношення й узгодження загальнолюдських і національних інтересів [5].

Глобалізаційними детермінантами можна вважати гегемоністські устремління західної цивілізації стосовно Євразії, формалізовані в чіткі й конкретні програми уніфікації її розвитку: модернізації й вестернізації [2]. Таким чином, доцільно спрогнозувати чотири можливих сценарії майбутнього, що визначатимуть розвиток світу. Перший характеризується всемогутністю Сполучених Штатів [23]. Другий – виходить із появи в Сполучених Штатах глобально значимих конкурентів в особі Китаю, Росії або Європейського Союзу, що переводить однополюсний світ у біполярний. Як третій сценарій з'являється схема багатопольярного світу, в якому власні зони впливу мають такі країни, як КНР, тандем Німеччина – Франція, Росія – Індія. Кожний із цих сценаріїв передбачає свої механізми реалізації інтересів держав [15].

Щодо Східного тандему – багато хто вважає його повноцінним геополітичним вектором. Попередницею ШОС була так звана «Шанхайська п'ятірка» (Росія, Казахстан, Киргизстан, Китай і Таджикистан). Економічний потенціал угруповання містить у собі найбільш могутню і динамічну після США та ЄС китайську економіку [49]. Власне Шанхайська Організація Співробітництва – це регіональна міжурядова організація, заснована в 2001 році лідерами Казахстану, Китаю, Киргизстану, Російської Федерації, Таджикистану та Узбекистану, а в 2016 році приєдналися Індія та Пакистан. Намір організації посилити економічну складову своєї діяльності та її присутність у КНР, Індії, Російській Федерації та Пакистані дають їй

можливість сформувати модель майбутньої взаємодії країн різних цивілізацій. Потужність основних країн-членів проаналізовано в Табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні показники ШОС та США

Показники ключових країн-членів Шанхайської Організації Співробітництва та США, 2018 р.				
Показник/Країна	Китай	Росія	Індія	США
Населення, млрд. осіб	1, 398	0, 145	1,291	0,329
ВВП на душу населення, дол. США	10250	28957	7874	62610
ВВП повний, дол. США	11,961 трлн.	4,152 трлн.	10,505 трлн.	20,490 трлн.

Джерело: розроблено автором на основі [49]

На нашу думку, поєднує всі тенденції пріоритет силового компонента забезпечення інтересів у сучасному світі [3]. Апологети однополюсної гегемонії закликають американську еліту скористатися безцінним історичним шансом. Вони відкидають критику «єдиноначальності», заявляючи, що із часів Геродота однополярність у світі приносила не тільки гегемонію, але й порядок, свого роду справедливість, стримування руйнівних сил [14].

Однополярність, на їх думку, убезпечує світ від несподіваних вибухів насильства, регламентує прогрес, забезпечує стабільність і безпека світу. Структура однополюсного світу передбачає [17]:

1. Ефективний економічний організм, заснований на організаційних, технічних та ідеологічних інноваціях, досконалості індустріальної організації, домінуванні у світовій валютній системі, чільних позиціях у торгівлі, володінні потужними корпораціями, масованої економічної й гуманітарної допомоги іншим країнам;

2. Привабливе суспільство, відкрите до зовнішнього оточення, що являє собою комбінацію компетентного лідерства, суспільної жертвовності й привабливості ідеології;

3. Панування у формуванні інформаційних потоків, становища законодавця міжнародних норм і правил, захисника громадянських прав, всесвітнього університету, центру світової науки, що залучає молоде й енергійне населення;

4. Силві можливості глобального масштабу на основі могутніших і кваліфікованіших збройних сил, зміцнення широкими й потужними союзами як структур забезпечення міжнародної безпеки.

Витративши роки зусиль і мільярди доларів на боротьбу з китайською революцією й урядом у Пекіні, Вашингтон бачить безпосередньо загрозу своїм інтересам у тому, що ця в недавньому минулому найбільш напівзалежна країна перетворюється в гіганта, що увійшов в ХХІ ст. із потенціалом розвитку, що може поставити під сумнів здатність США втримати світове лідерство, в ефективного конкурента й небезпечного ймовірного супротивника [10]. Конфліктний потенціал США й Китаю реалізується в геостратегічних інтересах і планах, політичних та військових заходах, військовому будівництві, наукових і конструкторських розробках озброєнь і військової техніки, у створенні відповідних потужностей військово-промислового комплексу, у підготовці обох сторін до ймовірного збройного зіткнення із супротивником. КНР не прагне до підтримки статус-кво, а, навпаки, хоче змінити співвідношення сил в Азії на свою користь. США після закінчення холодної війни зберігають в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР) всі основні структурні елементи стратегії «висунутих рубежів», які тепер призначені винятково для стримування Китаю [14]. Це й військово-політичні союзи з Японією й Південною Кореєю, і весь комплект військових баз, і угруповання військ звичайного призначення, винесені до берегів Євразії, і військово-повітряні, військово-морські сили, а також сили стратегічного призначення. Особливо

чутливим елементом цієї структури для Китаю є Тайвань, сепаратне існування якого забезпечується й гарантується Вашингтоном [7].

Для Китаю, з огляду на його плани модернізації, розраховані на всю першу половину сторіччя, передчасне загострення конфлікту із США могло б обернутися катастрофою, здатною відкинути розвиток країни на попередні позиції. Але у Вашингтоні впевнені в безперспективності конфлікту з Китаєм, принаймні до 2030 р. [20].

Інший потенційно протилежний США полюс – Європейський Союз. Берлін та Париж, після виходу Лондона з коаліції втратили свої позиції. Країни із грандіозною історією завжди болісно переживають відхід в історичну тінь. Перетворення США в єдину наддержаву, розвиток комуністичного гіганта СРСР на сході змусили країни ЄС шукати шляхи відновлення своєї значимості за рахунок активізації власної стратегії і політичного об'єднання [21].

Перенапруга, мобілізація економічних ресурсів, послаблення внутрішнього лідерства, ризиковані авантюри на міжнародній арені в результаті повернуть світ до багатополусної моделі. Багатополлярність прийде під час протистояння геополітичних інтересів між США, ЄС і Росією, між Китаєм, Індією і Японією. І держави, що претендують на свій геополітичний полюс, не відмовляться від виходу з-під крила будь-якого опікуна [27].

Головний геополітичний сценарій цього процесу – становлення трьох мегаблоків: Європейський Союз, Нова Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА) і східно-азіатське угруповання держав, але можливе й ініціювання змін та інших центрів, наприклад, посилення ролі Латинської Америки, Африки, чи навіть возз'єднання колишніх англійських колоній під однією короною [9].

Найближчим часом конфлікт геополітичних інтересів як конфлікт цивілізації матеріалізується та стане домінуючим фактором у світовій політиці. Національні держави продовжуватимуть бути важливими учасниками міжнародних відносин, але найбільші конфлікти у світовій політиці розвиватимуться між націями та групами [19]. Перш за все, відмінності між

цивілізаціями є не лише реальними, але й істотними. Цивілізації відрізняються своєю історією, своєю мовою, культурою, традиціями і перш за все своїм менталітетом та релігіями [24]. По-друге, іде світ. Взаємодія між народами різних цивілізацій зростає, що призводить до більшого усвідомлення цивілізацій та глибшого розуміння відмінностей між цивілізаціями та громадами всередині цивілізації. По-третє, глобальні процеси економічної модернізації та соціальних змін підривають традиційну ідентифікацію людей у домі та підривають роль національної держави як джерела ідентифікації [32].

І, нарешті, підсилюється регіоналізм, що має на меті не допустити з'єднання геополітичних центрів протистояння Заходу в єдиний глобальний азійсько-латинський союз. Активізація регіональних інтеграційних процесів обумовлена низкою факторів. Серед них є такі, що знаходяться на поверхні і можуть бути сформульовані як цілі [34]:

1. Зусилля урядів проявити себе як прихильників демократичних змін, інформувати про це вітчизняних та іноземних інвесторів;
2. Вплив глобалізації, який змушує фірми та країни підвищувати свою економічну ефективність шляхом виходу на більші ринки, посилення конкуренції та доступу до іноземних технологій, інвестицій тощо;
3. Збереження суверенітету шляхом інтеграції з іншими країнами у сфері управління економікою, коли більшість національних економік не можуть діяти самостійно через їх малі розміри [34];
4. Розвиток багатостороннього співробітництва у напрямку більш швидкої та глибшої трансформації у конкретних галузях та сферах, до якої не завжди здатні існуючі інституційні структури (СОТ, МВФ тощо);
5. Зусилля для допомоги сусіднім країнам у забезпеченні стійкого економічного розвитку з метою уникнення нестабільності в регіоні;
6. Розуміння того, що відмова від участі в процесі регіональної інтеграції принесе реальні збитки економіці [34].

Переваги в процесі регіональної інтеграції значною мірою залежать від вибору партнерів. Однак ідея "природного" партнера не має сенсу. Регіональна

інтеграція базується на інших підходах [45]. Для країн, що розвиваються, а також для постсоціалістичних країн (про що свідчить певний досвід постсоціалістичних країн-членів ЄС) інтеграція з багатими та великими країнами вигідніша, ніж з малими та бідними країнами [45].

Крім того, зараз широко поширена концепція гнучкої геометрії чи вибіркової інтеграції, що означає, що члени асоціації та третіх країн залежно від політичних та економічних обставин можуть брати участь лише в економічній діяльності. Один з її проявів – це спеціальна інтеграція. На цій основі країни Східної Європи співпрацюють з Європейським інвестиційним банком, розвивають співпрацю між Європейською асоціацією вільної торгівлі та ЄС, тощо. Поняття часткового членства схоже на попереднє, коли учасники не беруть безумовної участі в соціальній інтеграції. Цей підхід включав участь країн у конкретних секторах, таких як спільна зовнішня чи оборонна політика.

У той же час багато держав є членами кількох угод про регіональну інтеграції. Якщо ці угоди сумісні, то таке членство є корисним [9]. Але ось складнощі. Наприклад, між учасниками угоди про регіональну інтеграцію стосовно третіх країн існують суперечності; вони можуть застосовувати різні норми та норми, що регулюють імпорт одного і того ж товару з різних країн, або різні технічні вимоги - все це ускладнює витрати та нестабільність торгівлі.

2.2. Глобальні ефекти діяльності інтеграційних угруповань

Проводячи зовнішньоекономічну політику, країни що приєдналися до тієї чи іншої стадії інтеграції, безумовно, усувають (залежно від рівня розвитку) економічні бар'єри [38]. Під впливом регуляторів ринку (цін, інтересів, тощо) утворюється більш ефективна територіальна структура. Це дає значні переваги для країн-учасниць, оскільки це спричинює підвищення продуктивності праці, а митний контроль для іноземних фірм повністю виключаються [29].

Майже всі інтеграційні об'єднання, що існують та розвиваються у сучасній світовій економіці, виконують подібні між собою завдання, включаючи економію на масштабі, створення сприятливого зовнішнього

середовища, поєднання питань торгівлі, модернізації виробничих потужностей, обмін досвідом, тощо [54].

Розвиток регіональної інтеграції та створення регіональних груп майже завжди збільшують обсяг торгівлі між країнами-учасницями. Однак необхідно уточнити, чи створюється торгівля шляхом заміни більш дорогих вітчизняних товарів дешевими товарами з країн-партнерів, або "відхиленням" шляхом заміни імпорту з нерегіональних країн на внутрішньоблоковий імпорт [72]. Останнє – це випадок, коли внаслідок скасування митних платежів товари партнерів у блоці отримують перевагу в конкурентній боротьбі проти «іноземних» товарів, що за інших умов буде дешевше.

Більш поширеним мотивом для сучасних проектів економічної інтеграції є логіка оборонного регіоналізму [12]. Його суть в тому, що це своєрідний «захист» держав-учасниць від загрози в міжнародному економічному середовищі. Можна назвати багато таких випадків. Наприклад, участь Канади у Північноамериканській угоді про вільну торгівлю (НАФТА) була спрямована на те, щоб перш за все запобігти ізоляції країни в глобальній економічній системі [17]. Інші регіональні угруповання, такі як Андське співтовариство та Меркосур, частково виникли як спроба використати розширений внутрішній ринок як принаду для залучення прямих іноземних інвестицій у все більш конкурентний міжнародний інвестиційний клімат. У будь-якому випадку загальним елементом є те, що держави-учасниці прагнуть використовувати спільну економічну масу та щільність зв'язків для захисту спільних інтересів та пом'якшення зовнішньої вразливості [4].

Інтеграція може дещо ускладнити діяльність державних урядів у плані створення та реалізації політики, заснованої на власних особливих потребах. Це може бути проблематично, коли певні економічні умови в межах країни-члена вимагають таких заходів, як коригування грошової маси або збільшення державного боргу для фінансування розвитку інфраструктури або надання прав [12]. Ця політика, хоча вона є необхідною для однієї країни-члена, може погано впливати на економіку інших країн-членів. Крім того, багатші країни-члени

будуть змушені «рятувати» бідних країн-членів, аби зменшити ризик девальвування своєї валюти та дестабілізації регіональної економіки. Більше того, імміграція завдає шкоди реальному заробітку місцевих працівників з рівним рівнем кваліфікації, оскільки емігранти згодні працювати за нижчу заробітню плату [64].

Коли іноземні продукти підпадають під тарифи, експортери повинні або приймати додаткові витрати на торгівлю, або робити це з меншим обсягом експортованої продукції [22].

Економічна інтеграція знижує або усуває митні збори, що, в свою чергу, призводить до дешевшого імпорту продукції для споживачів [22]. Таким чином, зростає купівельна спроможність споживачів, а разом з цим – активність на ринку. Громадськість може почати купувати більше імпортованих товарів або витратити колишні митні витрати на інші товари чи послуги [7].

Результатом міжнародного обміну товарів, послуг, праці і капіталу є нові бюджетні макроекономічні показники країни і позитивні пропозиції з залучення нових джерел і чинників економічного зростання [92].

Окрім цього не можна не зазначити важливість руху капіталу у питанні міжнародної інтеграції. Переваги руху капіталу – це інвестиції в нові ринки, що призводить до їхнього подальшого розвитку [14]. Економічна інтеграція усуває бар'єри для іноземних інвесторів, мінімізує або скасовує додатковий податок, тоді як розвинена інтеграційна політика, така як економічний союз, може навіть усувати вартість обміну валют. Рух капіталу визнається важливим елементом економічної інтеграції такими асоціаціями, як Європейський Союз та Карибське співтовариство [71]. Поняття економічного співробітництва та справедливого економічного розвитку є основою економічних об'єднань. Коли економіки всередині інтегрованої зони стикаються з проблемами, обов'язок інших членів допомогти, і це не є лише моральним зобов'язанням [34]. Економіка, що не працює, може мати серйозні наслідки у всьому процесі інтеграції [79]. З цієї причини країни Європейського Союзу свого часу запропонували «виручити» економіки Греції, Ірландії та Португалії, а країни

ЦСЄ підкреслюють важливість власне справедливого економічного розвитку серед держав-членів [18].

Звичайно, інтеграційні процеси в міжнародній економіці мають ряд позитивних та негативних наслідків, які ми розглянемо у Таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Основні наслідки інтеграції

Основні наслідки інтеграції		
№	Позитивні	Негативні
1	Поліпшення доступу до фінансових, матеріальних та професійних ресурсів та новітніх технологій в усьому регіоні	Можливість відтоку ресурсів до економічно міцніших членів інтеграційного угруповання
2	Здатність виробляти обсяги продукції як частину більш широкого ринку інтеграційного угруповання	Погіршення умов для співпраці та торгівлі з третіми країнами
3	Захист себе від конкуренції з боку компаній третіх країн	Посилення ролі держави-ядра, залежність інших країн від неї
4	Розвиток економічно відсталих напрямків, полегшення ситуації на національному ринку праці, вдосконалення системи охорони здоров'я та соціального захисту населення	Пеоднозначний стан ринку праці (перенасичення ринку країни-ядра і відтік кадрів з країн, де стан економіки об'єктивно гірший)
5	Покращення існуючих зовнішніх зв'язків, особливо в військовій та соціальній сфері	Збільшення витрат країн-учасниць на підтримку спільних адміністративних органів, здійснення спільних програм

Джерело: розроблено автором на основі [72, 83]

Інші регіональні угруповання, такі як Андське співтовариство та МЕРКОСУР, частково виникли як спроба використати розширений внутрішній ринок як принаду для залучення прямих іноземних інвестицій у все більш конкурентний міжнародний інвестиційний клімат [51].

Наслідки від поглибленої співпраці бувають різними [49]:

1. Поглиблення міжнародного поділу праці та спеціалізації національних економік в умовах високого рівня конкуренції;

2. Необхідність запровадження новітніх технологій та результатів світових науково-технічних досягнень;

3. Необхідність досягнення певних економічних, соціальних, геополітичних, військових та історико-культурних цілей, тощо.

Однією з найбільш поширених форм регіональних і міжнародних організацій економічної інтеграції є зона вільної торгівлі. Надалі ми зосередимо нашу увагу здебільшого на цьому типі угруповань в силу її поширеності [43].

У 2016 році п'ять великих зон вільної торгівлі, які стали світовими економічними центрами, забезпечували більше ніж 90% світового імпорту і в зв'язку з участю кількох країн одночасно в різних зонах вільної торгівлі забезпечували більш ніж на 100% світового експорту [22].

Одним із найпотужніших торгових блоків є Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА) [25]. Очікувалось, що створення зони вільної торгівлі та лібералізація економічних відносин пробудить новий економічний імпульс для всіх членів НАФТА та створить умови для нового рівня економічних відносин. НАФТА, заснована в 1994 році, пройшла досить цікавий шлях розвитку, макроекономічні результати якого показані на Рисунку 2.1.

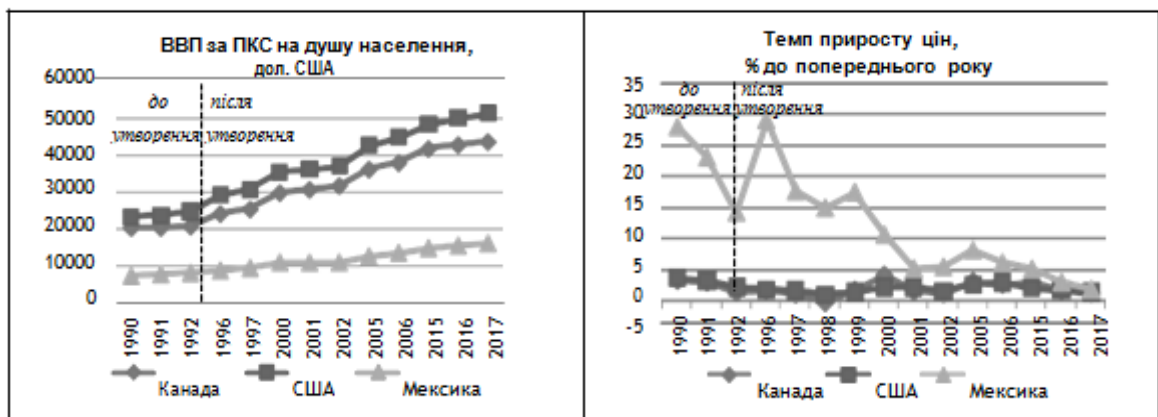

Рис 2.1. Показники ВВП та темпу приросту цін країн-учасниць НАФТА

Джерело: [28]

Динаміка узагальнюючого макроекономічного показника ВВП, вимірюваного паритетом купівельної спроможності на душу населення, вказує на покращення економічного розвитку та зростання добробуту в усіх країнах НАФТА. Понад двадцятирічний шлях розвитку через лібералізацію,

поглиблення спеціалізації та значне розширення торгово-економічних зв'язків збільшив в Канаді ВВП на душу населення в 2,69 рази, в США в 1,86 рази, а в Мексиці - в 1,7 рази [19]. Позитивні наслідки для Канади з'явилися відразу після підписання угоди, в свою чергу позитивна динаміка мексиканського ВВП була значно нижчою, і намітилась лише з 1996 року (Рис. 2.1.). Це пов'язано з необхідністю реструктуризації країни та перенаправлення внутрішнього виробництва на потреби інших членів зони вільної торгівлі.

У 2016 році трьома найвпливовішими представниками регіональних митних союзів, якими стали Східноафриканське співтовариство, Рада співробітництва арабських держав Перської затоки, Південноафриканський митний союз, було забезпечено понад 2,8 % світового обсягу ВВП [27]. Близькі сусіди України теж не стоять осторонь інтеграційних процесів. Протягом 2010-2016 років ВВП на душу населення в всіх країнах зріс майже на 20% (Рис. 2.2.).

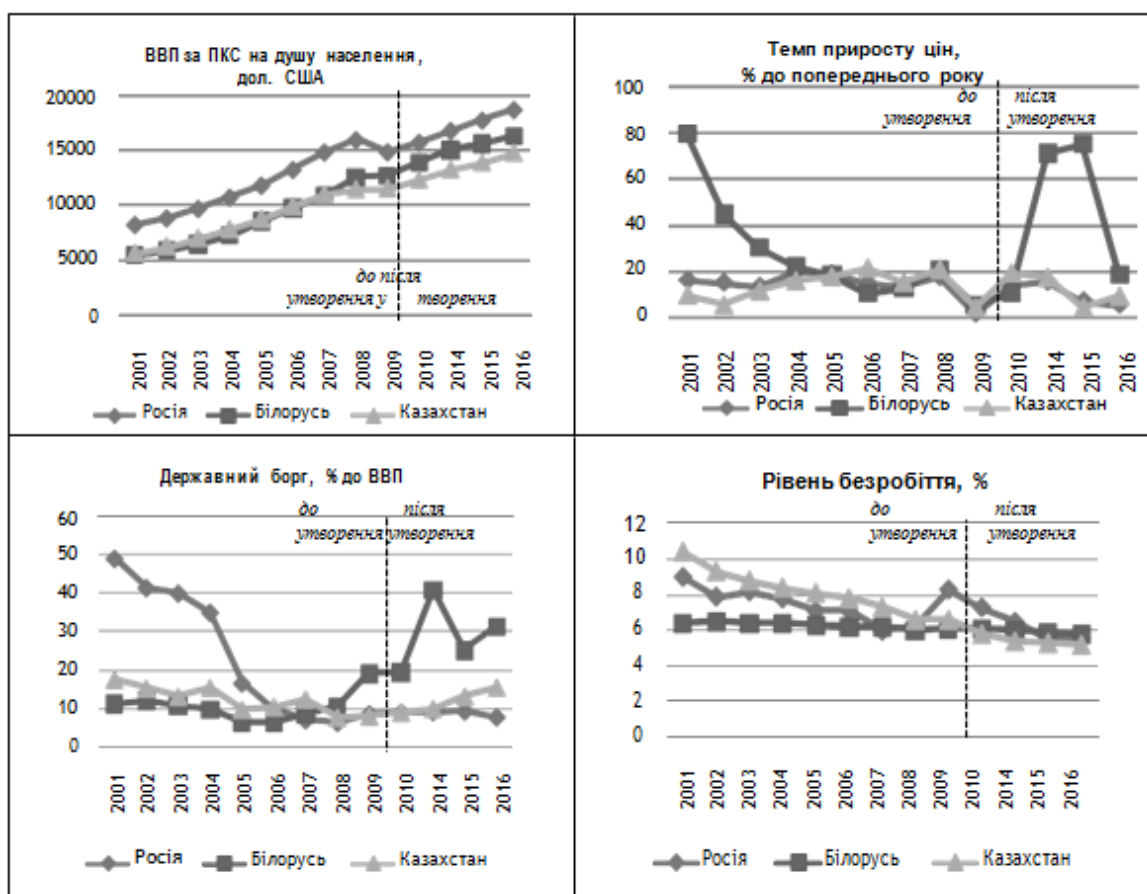

Рис. 2.2. Основні показники країн-членів Митного союзу ЄАЕС

Джерело: [32]

Більшість великих міжнародних формувань приймають форму спільних ринків. Наймасштабнішими з діючих на світовій арені є Загальний ринок Південного конуса (МЕРКОСУР), Андське співтовариство (АС), а також Карибське співтовариство (КАРІКОМ), які разом виробляють майже 6% сукупного ВВП. Досить часто у міжнародних порівнянь використовують ВВП КАРІКОМУ на душу населення (9,3 тис. дол. США), що є майже середнім світовим рівнем, а найбільшим у МЕРКОСУР — 10,86 тис. дол. США на одну особу. МЕРКОСУР також має найбільшу частку в експорті та імпорті, відповідно, 3,4% та 2,3% від світового [26]. Таким чином, більш глибокий аналіз макроекономічних наслідків формування та функціонування спільного ринку проведемо на прикладі МЕРКОСУР.

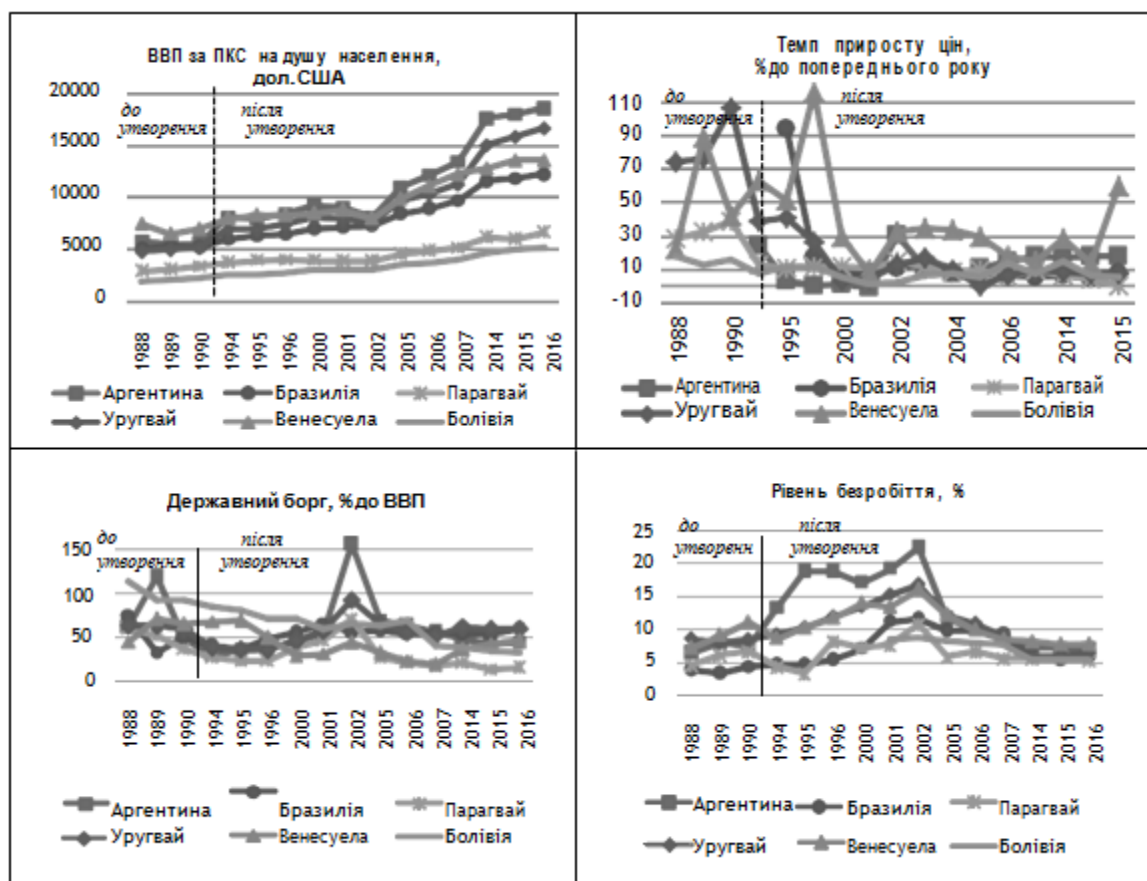

Рис. 2.3. Основні показники країн-членів МЕРКОСУР

Джерело: [35]

Про позитивні макроекономічні тенденції країн МЕРКОСУР протягом останнього десятиліття також свідчить динаміка інфляції (Рис. 2.3). У 2001 році всі країни-члени характеризувались послідовною схемою нестабільного

економічного зростання та зменшенням інфляції внаслідок національних перетворень та економічних криз [78].

Аналізуючи основні інтеграційні структури у формі економічного союзу, Європейський Союз займає особливе місце, оскільки є найвищим рівнем інтеграції економіки в світі з досвідом вже понад 50 років [53]. Значне розширення ЄС відбулося в 2004 році з безпосереднім приєднанням 10 країн, включаючи Естонію, Латвію, Литву, Польщу, Чехію, Словаччину, Угорщину, Словенію, Кіпр та Мальту, тому у нашому аналізі функціонування ЄС, ключовою датою стане саме 2004 рік (Рис. 2.4.).

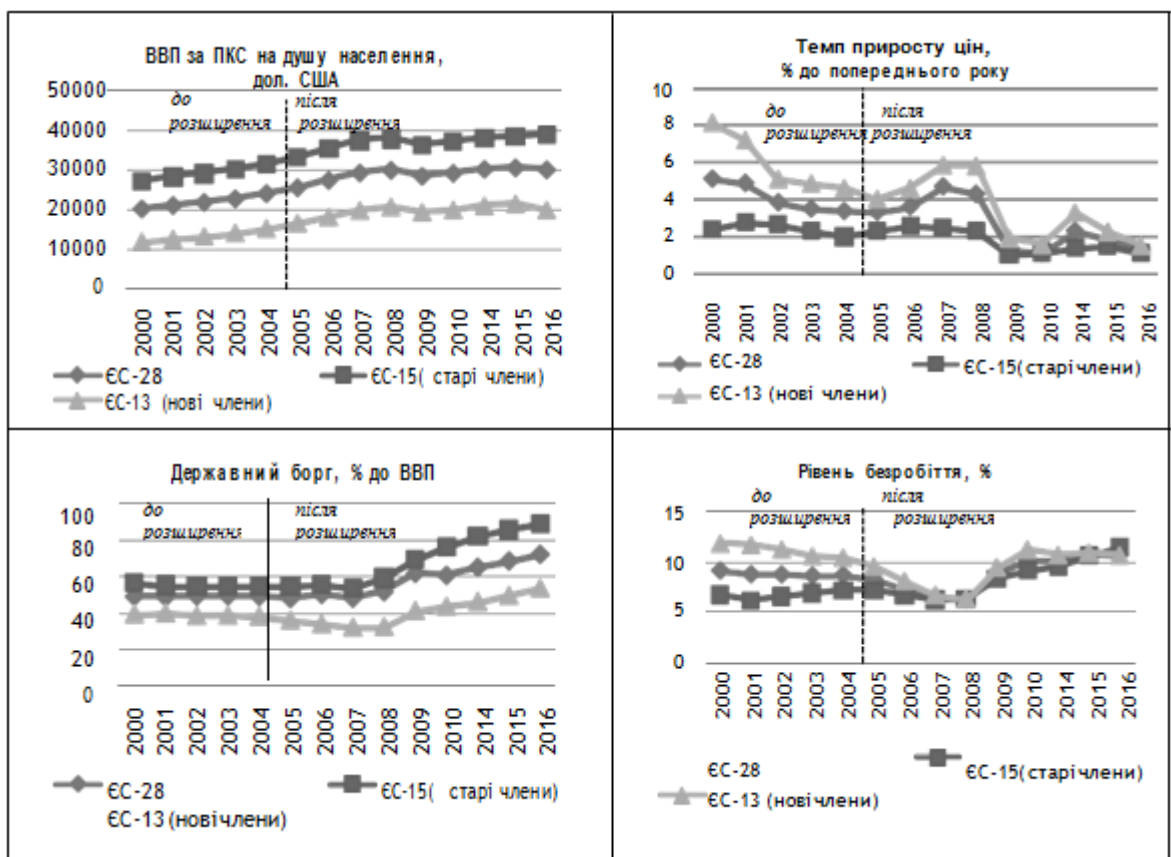

Рис. 2.4. Основні показники країн-членів ЄС

Джерело: [35]

Усі країни ЄС демонструють високий рівень економічного розвитку. Упродовж 13 років середній ВВП на душу населення збільшився в 1,3 рази і більш ніж в три рази перевищував середньосвітовий в 2016 році. Водночас, середній рівень цього показника для нових країн ЄС приблизно на 20 тис. дол. США нижчий від його рівня для старих членів. У 2007 році, після вступу

Болгарії та Румунії, зростання ВВП на душу населення у всіх країнах ЄС стало негативним через глобальну економічну кризу [25].

Розширення ринку праці в 2004 році мало макроекономічний вплив на конвергенцію та середній рівень безробіття між країнами [38]. Якщо ще у 2000 році за умов високої диференціації економічного розвитку рівень безробіття в 13 нових країнах ЄС, які на той час були лише потенційними його учасниками, був на 6 в.п. вищий, ніж у ЄС-15, то в процесі їх економічного функціонування як єдиної системи значення цього показника усереднилось і зблизилося [38]. Глобальна економічна криза 2008 року, яка була нерівномірно виражена в країнах ЄС, призвела до більшої диференціації рівня безробіття, але різниця між його значенням у нових та старих державах-членах ЄС наприкінці 2016 року значно знизилася порівняно з початком 2000-х років (Рис. 2.4). Явище конвергенції та тісний зв'язок між економічними системами країн ЄС є показником динаміки державного боргу відносно ВВП, яка мала спадний характер до 2008 року у старих та нових країнах-членах ЄС, але під впливом світової економічної кризи, у всіх країнах змінилась на протилежну [38].

Розглянемо "сильну" чи "слабку" ситуації в якості перспективи європейської інтеграції. В рамках сильного федерального альянсу політично держави погоджуються з центральним урядом, який може змусити учасників робити більше [54]. У слабкій спільноті співвідношення сил передається засновнику, який визначає ключові рішення та контролює формальні та неформальні аспекти інтеграційного процесу.

Щодо економічних показників країн Старої Європи – сумнівів нема, так чи інакше це розвинені країни. У Новій Європі теж ніби все добре. Однак інтеграція - це відкритий і, здавалося б, повільний процес. Досвід показує, що країни-члени ЄС із широкими розбіжностями інтересів дуже неохоче йдуть на компроміси [11]. Інтеграція, з іншого боку, набула характеру об'єктивного процесу, який здивував багатьох спостерігачів .

2.3. Оцінка практики регулювання інтеграційних процесів в глобальному середовищі

Коли регіональні торговельні угоди беруть на себе відповідальність за координацію політики та пряме надання суспільних благ і послуг, питання про те, які повноваження та відповідальність слід розподілити вгору, щоб здійснюватись на регіональному рівні, а які повноваження слід зберігати на національному (або субнаціональному рівні) необхідно вирішити одразу [55].

Конкретно в ЄС, це реалізується під егідою принципу субсидіарності [9], тобто, у областях, які не належать до його виключної компетенції, співтовариство вживає заходів відповідно до принципу субсидіарності, лише за потреби, і настільки, наскільки цілі запропонованої дії не можуть бути достатньо досягнутими державами-членами і тому можуть через масштаби чи наслідки запропонованих дій краще бути досягнені під патронатом спільноти.

Відповідний розподіл повноважень між різними рівнями влади був вирішений з точки ефективності, використовуючи економіку багаторівневого уряду. Використовуючи класичне розмежування функцій розподілу, стабілізації та перерозподілу влади, ці рекомендації дозволяють припустити, що функції стабілізації та перерозподілу найкраще виконувати на регіональному рівні, тоді як функція розподілу зазвичай найкраще виконується на більш місцевих рівнях, де вона може реагувати на відмінності в преференції до суспільних благ [62].

Звичайно, ефективність не є єдиною цінністю. Розгляд підзвітності чи демократичної участі може суперечити ефективності. Як зазначалося вище, наднаціональні інститути можуть ускладнити демократичну участь та підзвітність [10]. Важливим питанням конституції є те, де лежать залишкові повноваження. Залишкові повноваження – це ті, які прямо не передбачені договором, що становить регіональний союз. Широка інтерпретація полягає в тому, що будь-які повноваження можуть здійснюватися на рівні союзу за умови погоди країн-членів. Більш обмежувальна домовленість - це така ситуація, коли є свідома спроба обмежити ці повноваження тими, які можна більш ефективно здійснювати на рівні союзу. Останнє було наміром тих, хто розробив принцип

субсидіарності, включений у Маастрихтський договір про ЄС, який передбачає, що ЄС може здійснювати повноваження лише в тих областях, де дії лише держав-членів можуть бути неефективними і де є підстави вважати, що дії ЄС можуть бути більш ефективними [72].

Хоча на ідею економічного регіоналізму в Азії впливали теоретичні та практичні розробки в Європі - і певною мірою все ще є, вона має зовсім інше походження [49]. Як показали останні дослідження, процес економічного регіоналізму в Азії був насамперед спричинений ринковими силами. Координовані міжурядові ініціативи щодо співробітництва, включаючи створення регіональних установ, відстали. На відміну від Європи, економічна інтеграція в Азії склалася без грандіозного плану створення єдиного фронту між країнами регіону [33].

Регіональні установи відігравали важливу роль у зближенні Азії або, принаймні, її частини [14]. Але посилена економічна взаємозалежність протягом останніх кількох десятиліть визначається логікою ринків більше, ніж урядовою політикою. Наприклад, поява східноазіатських виробничих мереж у таких галузях, як електроніка та автомобілі, значною мірою визначається рішеннями про переселення фірм, незалежними від міжурядових планів регіонального співробітництва [35].

Односторонні ініціативи окремих країн Азії в першу чергу йдуть на користь економічної лібералізації та спрямовані на створення стимулів для залучення інвестицій та сприяння експорту [11].

Щодо Африки, незважаючи на безліч угруповань, регіональні не були дуже ефективними. Ми бачили, як за регіоналістикою в Африці наростає новий імпульс, але існує конкурентне бачення цілей та розробки домовленостей про регіональну інтеграцію [81]. З одного боку, є такі, хто стверджує, що через слабкий облік регіональної економічної інтеграції африканські країни повинні забути теоретичні схеми загальноафриканського типу або неоколоніального типу (митний союз), замінивши їх більш простими, дешевшими, продуктивнішими та економічно ефективнішими моделями інтеграції через

проекти – вибір пріоритетних галузей розвитку (сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт та навчання) та визначення конкретних конкретних проектів у кожному секторі, який повинен реалізовуватися на громадських засадах, з можливою фінансовою підтримкою ззовні. З іншого боку, серед донорів, які перейшли на підтримку регіоналізму певного типу, існують колишні політики-скептики, які зовні орієнтовані на сприяння торгівлі, в якій простежується сильна участь приватного сектора та прості, легкі, інституційні «споруди» [41]. Нарешті, існує традиційна модель африканського регіоналізму зверху вниз, яку підтримують та затверджують глави держав Африки, яка має сильну риторичну основу та значною мірою популістично-політичне значення [41].

Визначивши сутність інтеграції, основні передумови її виникнення та етапи, розглянемо інтеграційні процеси у світі на прикладі найвідоміших об'єднань: ЄС, НАФТА, СОТ та НАТО [22].

Останні десять років були досить важкими для Європейського Союзу: дві економічні кризи, проблеми міграції, зростаюча напруженість з Росією, виведення Великої Британії, "заколот" нових членів ЄС проти Брюсселя, активізація популістських рухів на континенті. У 2014-2015 роках тривожні очікування щодо майбутнього Союзу в державах-членах ЄС зросли. Багато політиків та експертів говорили про початок її краху. Здавалося, громада повільно занепадає, а тенденції розсмоктуються [13].

Інші члени ЄС та лідери громад не дуже любили політику Великобританії [12]. Не буде перебільшенням сказати, що ЄС не робить трагедії, що досить соромливий партнер вирішив покинути ЄС. Більшість європейських політиків та експертів бачать лише втрату іміджу Brexit для ЄС. Вони впевнені, що це врешті призведе до більшої консолідації та подальшої інтеграції континентальної Європи [12].

Однією з ключових відповідей ЄС щодо майбутнього розпуску є прискорення та поглиблення інтеграції. Це вирішили найважливіші члени цієї асоціації, а саме країни Західної Європи. Вони зламали опір більшої інтеграції

на чолі з декількома східноєвропейськими країнами та прийняли типове рішення: ввічливо, без тиску, не погрожуючи вигнати тих, хто буде проти цієї інтеграції до ЄС [62]. Натомість західні країни створили клуб "інтегрованої країни", який відіграватиме більшу роль, ніж будь-який інший [62].

Друга частина ЄС, до якої входять країни, які відмовляються від приєднання до єврозони, з'явилася автоматично. Насправді це друга Європа. Слід зазначити, що перехід до євро є дуже болючим завданням. Відмова від європейської валюти не завжди означає, що держава не готова приєднатися до ядра, наприклад, з точки зору політичної інтеграції. Зміни це дорого, в короткій перспективі це величезний удар по бюджету який створить фінансову дірку в державі, не кожна країна може собі таке дозволити [61].

Щодо НАФТИ, інтеграційний процес у Північній Америці розвивався в умовах поступового зближення національних економік США, Канади та Мексики. Особливість цього процесу полягала в тому, що його передумови створювалися приватним капіталом, ТНК переважно США, які досить активно проникали як у канадську, так і в мексиканську економіку [33].

НАФТА є найбільшою в світі зоною вільної торгівлі, що охоплює 450 млн осіб. По суті, це економічний локомотив. Така торгова площа є більшою за економіку Європейського Союзу [21]. На відміну від ЄС, де ініціатива про створення інтеграційного об'єднання йшла зверху, тобто від вищих органів влади країн-учасниць, у Північній Америці інтеграція йшла знизу догори, мається на увазі, що співпраця американських і канадських компаній отримала закріплення на міждержавному рівні (макрорівні). НАФТА розширила торгівлю, скасувавши всі тарифи між трьома країнами та уклавши міжнародні угоди про права комерційних інвесторів. Це знизило торгові витрати та збільшило зростання інвестицій, особливо для малого бізнесу [21].

НАФТА модернізувала автомобільну промисловість США за рахунок консолідації виробництва і зниження витрат [93]. Більшість автомобілів, вироблених у Північній Америці, зараз мають частини, отримані з усіх трьох країн. Підвищення конкурентоспроможності дає змогу зменшувати японський

імпорт. Мексика експортує в США більше автомобілів, ніж Японія. До рецесії Японія експортувала вдвічі більше, ніж Мексика [11]. НАФТА збільшила експорт американських послуг до Канади та Мексики з 25 млрд дол. США у 1993 р. до піку 106,8 млрд дол. США. у 2017 р. Понад 40% ВВП США витрачається на такі послуги, як фінансові послуги та охорона здоров'я. НАФТА усуває торговельні бар'єри в більшості регульованих секторів послуг і вимагає від урядів публікувати всі правила, знижувати приховані витрати та вести бізнес [33].

НАФТА створила 5 мільйонів нових робочих місць у США. Американські виробники створили понад 800 000 робочих місць між 1993 і 2017 роками, хоча імпорт партнерів створив робочі місця. Близько 40% імпорту США з Мексики припадало на американські компанії. Вони розробляли продукцію у власній країні, а потім передали частину виробничого процесу в Мексику, а без НАФТА це сталося б у Китаї [25].

Організація також захищає інтелектуальну власність і допомагає інноваційним компаніям боротися з піратством. НАФТА знижує ризик інвесторів, гарантуючи їм ті ж права, що й місцеві інвестори. Завдяки НАФТА вони можуть подати позов до уряду за націоналізацію своєї галузі. У період з 1993 по 2017 рік товарообіг між Канадою та Мексикою збільшився у вісім разів до 37,8 млрд. дол. США [81]. у 2017 році це становило 10,1% середньорічного приросту. Торгівля послугами між Канадою та Мексикою зросла в шість разів за період НАФТА до приблизно 3,9 млрд. дол. США. У 2017 році Мексика стала третім найбільшим торговим партнером Канади, третім найбільшим постачальником та четвертим за величиною товарним ринком [11].

Мексиканська економіка тісно пов'язана з економікою США через сильні торговельні та інвестиційні зв'язки між двома країнами. В останні роки економічне зростання було повільним, і прогноз на найближчі кілька років передбачає подальше повільне економічне зростання через очікуване уповільнення економіки США, а також слабкі місця організаційної структури Мексики [22]. Мексика є одним з найбільш важливих торгових партнерів США,

займаючи друге місце серед експортних ринків США, а також третє місце в загальному обсязі торгівлі США (експорт плюс імпорт) [23].

Однак не все так гладко, як здається. Під час президентських виборів 2016 року кампанія Д. Трампа включала обіцянку переглянути або скасувати Північноамериканську угоду про вільну торгівлю. У 2018 році була підписана (проте, станом на 1 грудня 2019 року ратифікована лише Мексикою) оновлена угода між США, Мексикою та Канадою. Порівняно з НАФТА, USMCA збільшує екологічні та трудові норми та стимулює більше внутрішнього виробництва автомобілів та вантажних автомобілів [46]. Угода також забезпечує оновлений захист інтелектуальної власності, надає США більше доступу до молочного ринку Канади, накладає квоту на виробництво в Канаді та Мексиці автомобілів, та збільшує ліміт безмитної торгівлі для канадців, які купують товари в Інтернеті з 20 до 150 доларів США [12].

Президент Трамп дуже критично ставиться до НАФТА, часто описуючи це її як найгіршу торгову угоду, яку коли-небудь було зроблено. Наразі, Канада очікує перегляду умов з боку США. Більше того, американські експерти з торгівлі відрізняються думками щодо того, чи є зміна торгових умов достатньо вагомою для того, щоб підтверджувати її в Вашингтоні [61].

Наступними організаціями, інтеграційні процеси яких ми розглянемо, стануть СОТ та НАТО, які являють собою формування, спрямоване на інтеграцію окремого складника, наприклад торговельних відносин або ж відносин у військово-політичній сфері [71].

Найпотужнішою системою глобального регулювання економічних процесів, яка відіграє визначальну роль у створенні умов для торговельної інтеграції країн, є Світова організація торгівлі (СОТ). Її діяльність у сфері лібералізації міжнародної торгівлі призвела до певного об'єднання торговельної політики країн та їх узгодження із загальноприйнятими правилами всесвітньої регуляторної системи, що сприяє розвитку економічних відносин між країнами.

З середини ХХ століття, початку 2017 року СОТ зареєструвала майже 280 діючих угод, більшість з яких (понад 80%) є двосторонніми та укладеними

паралельно зі створенням та розвитком глобальної торговельної системи, що працює на принципах режиму найбільшого сприяння та багатостороннього характеру [13]. Переважна більшість зареєстрованих угод були укладені на основі зони вільної торгівлі (ЗВТ) (87%), меншою мірою - угод про митний союз (7%) та пільгових торгових зон (6%) [16].

Угоди стосуються лібералізації торгівлі товарами чи послугами або товарами та послугами. На них припадає 46% усіх зареєстрованих транзакцій. Укладені угоди охоплюють усі аспекти торгівлі та частково (у певних товарних категоріях). Лібералізація міжнародної торгівлі, як глобальної, так і регіональної, на двосторонній чи багатосторонній основі сприяла зростанню кількісних параметрів міжнародної торгівлі [67].

Прагнення створити сприятливі умови зовнішньої торгівлі для національних компаній спонукають уряди країн укладати регіональні угоди з різними країнами та/або регіональними об'єднаннями країн, таким чином сприяючи розширенню міжнародної торговельної інтеграції [13]. Натомість починаючи з 2012 р. відбулося вирівнювання значень цих показників. Така ситуація чинить суттєвий вплив на показники інтенсивності міжнародної торгівлі і, відповідно, на результати міжнародної торговельної інтеграції [54].

4 квітня 1949 р. було підписано Північноатлантичний (Вашингтонський) договір за участю країн Бенілюксу, Великобританії, Данії, Ісландії, Італії, Канади, Норвегії, Португалії, США та Франції, який започаткував спільну систему безпеки на основі партнерства зазначених дванадцяти країн НАТО. Його створення прискорило та зміцнило процес інтеграції країн західної демократії [72]. Аналіз загальних концептуальних положень діяльності НАТО показує, що з початку існування і до 1955 р. її діяльність базувалася на концепції оборони (так званий перший стратегічний період). Загострення протистояння СРСР та НАТО зумовило перегляд цієї стратегії та вироблення нової стратегії «масованого контрудару», суть якої зводилася до повної готовності до війни з використанням ядерної зброї [44]. Ця стратегія застосовувалася протягом 1955–1967 рр. (другий стратегічний період). Так

званий третій стратегічний період, або третя стратегія «гнучкого реагування» НАТО була розпочата в 1967 р. після схвалення Північноатлантичною радою доповіді Армеля і тривала до 1991 р. Відразу після 1991 р. Альянс розпочав трансформацію своїх концепцій і структур [69]. Основною метою НАТО залишилася колективна оборона країн-членів, але була доповнена завданням зміцнення безпеки на всьому європейському континенті.

Висновки до розділу 2

1. Сучасна інтеграція розвивається відповідно до діалектичного правила посилення і протидії. Мова йде про посилення механізмів глобалізації, коли цілі регіони включаються в загальний ринок, виходячи з принципу економічної взаємозалежності та про протидію їм, коли, навпаки, відповідно політичних міркувань чи геополітичній необхідності цілі простори потрапляють у контекст, так би мовити, самодостатності або взаємодоповнення, відмежовуючись тим самим від дій процесів глобалізації. Таким чином, регіональна інтеграція має в двоєкий характер.

2. В досліджуваних інтеграційних організаціях можна спостерігати зростання темпів зростання ВВП з початку їх спільної роботи. Порівняння динаміки зростання реального ВВП на фазах до та після утворення (або розширення) регіональних економічних організацій показало загальну тенденцію до конвергенції.

3. Найяскравіший приклад, Європейський Союз, безперечно, тримається відособлено на фоні всіх інших ініціатив інтеграційної співпраці, однак успішна співпраця спостерігаються і в країнах, що розвиваються, особливо в Азії та Латинській Америці, навіть, якщо вони суттєво відстають від ЄС за масштабами та інтенсивністю. Також спостерігається зміцнення, насамперед, економічної самодостатності Азії. Ведуться перемовини щодо поглиблення співпраці. Але при цьому спостерігається наступна ситуація: замість розширення регіональних торгових зон, відбувається їх фрагментація за рахунок двосторонніх угод про вільну торгівлю.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

3.1. Моніторинг глобальних соціально-економічних ефектів інтеграційних процесів для України

Регіональна співпраця може мати позитивний ефект для виробників, споживачів та країни-учасниць в цілому. Через деякий час країни, які співпрацюють на регіональному рівні стикаються з підвищенням рівня життя, реальними доходами та рівнями економічного розвитку [12].

Сторони регіональних або двосторонніх торговельних угод можуть скористатися перевагами угод, які важко отримати у великих юрисдикціях. Вважається, що двосторонні та регіональні торговельні угоди підтримують, а не ослаблюють процеси багатосторонньої лібералізації торгівлі. Угода про вільну торгівлю, яка навіть працює, щоб розширити процес лібералізації торгівлі, який, як правило, здійснюється шляхом переговорів, котрими кожна із сторін свідомо займається, наприклад, відкриваючи свої ринки (усунення чи зменшення протекціоністських заходів) [62]. Також, досягнення оптимальних довгострокових результатів залежить від загального впливу угод та інших узгоджених механізмів торговельної політики. Наприклад, зона вільної торгівлі пропонує економічні вигоди лише тоді, коли вона створюються між країнами, які є важливими торговими партнерами. Регіональна співпраця може мати позитивний ефект для виробників, споживачів та країни-учасниць в цілому. Через деякий час країни, які співпрацюють на регіональному рівні стикаються з підвищенням рівня життя та економічного розвитку [42].

Оскільки найближчим інтеграційним концептом для України є ЄС, щоб оцінити можливі Українські переваги, варто спершу оцінити ефективність співпраці країн-учасниць в рамках даного інтеграційного угруповання [34].

Після підписання доленосного Маастрихтського договору держави-члени досягли значного прогресу в економічному розвитку. Усі країни, крім Австрії

та Німеччини, демонстрували зростання реального ВВП після Маастрихтського договору в порівнянні з періодом до підписанням. Майже в усіх країнах ЄС інфляція знизилася, за винятком Нідерландів (невелике зростання інфляції). У всіх країнах ЄС рівень економічного ризику значно покращився, за винятком Німеччини та Нідерландів (у данних країнах цей показник погіршився після підписання Маастрихтського договору) [41]. Загалом після підписання Маастрихтського договору, відбулися суттєві зміни в економічних та соціально-економічних секторах країн-учасниць, тому співпраця України з ЄС може бути позитивною [31].

У сучасних умовах участь України у процесі глобальної інтеграції є особливо важливою, тому що власними силами ми не можемо гарантувати успішний соціально-економічний розвиток нашої країни. Особлива геополітична ситуація в прикордонних регіонах України та їх позиція в процесах європейської інтеграції та міжнародної діяльності привертають увагу та підвищують важливість цих напрямків [29]. Маючи великий потенціал для залучення іноземних інвестицій, створення нових робочих місць, зміцнення транскордонної торгівлі з метою побудови етнічних та культурних зв'язків сусідніх регіонів, міжрегіональна інтеграція відіграє важливу роль у політиці розвитку України [29].

Власне, інституційна система відіграє важливу роль у співпраці з міжнародними інтеграційними об'єднаннями, основними з яких у випадку України є єврорегіони [9]. Основними перевагами, які Україна може отримати від такої співпраці є розвиток економічних відносин, розвиток соціальної та промислової інфраструктури, проектування та модернізація державного кордону, розвиток транспортної інфраструктури, науково-культурне співробітництво, охорона навколишнього природного середовища, обмін досвідом між виконавчими органами влади, взаємодопомога у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, боротьба з злочинністю та нелегальною іміграцією [14].

Міжрегіональна співпраця та прямі іноземні інвестиції є двома взаємопов'язаними процесами [25]. Україна, у випадку розширення співпраці з міжнародними інтеграційними об'єднаннями, створить довіру інвесторів до довгострокового вкладення своїх ресурсів в економіку держави [68].

У сучасних умовах участь України у глобальних процесах є особливо важливою, тому що власними силами ми не можемо гарантувати успішний соціально-економічний розвиток нашої країни. Особлива геополітична ситуація в прикордонних регіонах України та їх позиція в процесах європейської інтеграції та міжнародної діяльності привертають увагу та підвищують важливість цих напрямків. Маючи великий потенціал для залучення іноземних інвестицій, створення нових робочих місць, зміцнення транскордонної торгівлі з метою побудови етнічних та культурних зв'язків сусідніх регіонів, міжрегіональна співпраця відіграє важливу роль у політиці України [29].

Реалізуючи інтеграційну політику, а саме розширену співпрацю в умовах зони вільної торгівлі, держава стикається з такими наслідками [62]:

1. Якщо національні стандарти не є оптимальними, то міжнародна гармонізація може бути способом вдосконалення національних стандартів.
2. Якщо національні стандарти були охоплені протекціоністськими інтересами, то міжнародна гармонізація може стати лібералізуючим пристосуванням.
3. Якщо національні стандарти є оптимальними, то можливий компроміс між вигодами від інтегрованих ринків та витратами на відхід від оптимально-національних стандартів.

Цей компроміс, швидше за все, буде найбільш серйозним у сферах саме розширеної вільної торгівлі, що стосуються як розвинених, так і країн, що розвиваються. У країні з низьким рівнем доходу може бути низький рівень обов'язкових стандартів, що відображає її оптимальний компроміс між ціною та якістю, тоді як країна з високим рівнем доходу може мати більш високі стандарти [41]. Узгодження стандартів приносить перевагу більшій конкуренції на інтегрованому ринку, але обов'язково за соціальну ціну принаймні в одній з

країн-партнерів. Проблема може бути особливо гострою у випадку соціальних чи екологічних стандартів, коли можуть бути вагомими економічними причинами, чому існують відмінності у стандартах. Оскільки сукупні витрати на гармонізацію залежать від відстані між стандартами країн, країни з нижчим рівнем розвитку так чи інакше досягнуть необхідного мінімального порогу максимізованої регуляторної гармонізацією [45].

Процеси та тенденції світової економічної практики підтверджують, що переговорний процес у зонах митного союзу та преференційних угодах, чи інших регіональних економічних угод набагато простіший, ніж багатосторонні угоди в СОТ, оскільки цей процес включає менше учасників [55].

Простіше створити зону вільної торгівлі та комплекс в інституційному плані, тоді як об'єднання в митний союз вимагає обговорення та прийняття загального закордонного тарифу та координації всіх змін у торговій політиці. Зона вільної торгівлі часто стикається з загрозою відхилення торгівлі, коли товари ввозяться в країну за найнижчими митними тарифами, а потім безмитними для інших держав-членів [59]. Окрім додаткових транспортних витрат, така схема є досить ефективною, оскільки знижує діючий тариф, але в той же час руйнує тарифні системи країн ЗВТ [34].

Уряди країн-партнерів запроваджують правила походження товарів, які мають бути звільнені від сплати мита лише на товари місцевого походження. Ці правила мають дуже обтяжливий характер, протекціоністський характер і можуть значно знизити ефективність ЗВТ [30]. Митні союзи не стикаються з такою проблемою і можуть забезпечити тіснішу інтеграцію. ЗВТ мають більш ліберальну політику, ніж митні союзи стосовно третіх країн. Вони мають меншу ринкову силу, що сприяє конкуренції між країнами-членами за рахунок зниження тарифів, сприяючи розширенню їх частини в імпорті та збільшенню доходів від тарифів в рамках угоди про регіональну інтеграцію [23].

Для будь-якої країни необхідною складовою зовнішньої стратегії, а також умовою вирішення кардинальних проблем розвитку є проведення національної геоекономічної політики щодо тих чи інших міжнародних економічних

об'єднань і коопераційних, інтеграційних процесів. Для України визначення векторів міжнародної економічної інтеграції стало найгострішим питанням розвитку держави після здобуття незалежності [33].

Сучасні теорії також підкреслює ряд інших наслідків регіональних торгових домовленостей, яких в силу поглиблення зв'язків в умові повної інтеграції країна так чи інакше позбудеться: [52]

1. Ефекти накопичення або зростання. Якщо більш тісна інтеграція підвищує ефективність, з якою поєднуються фактори, це також може призвести до збільшення інвестицій. Поки ці додаткові інвестиції відбуваються, країни можуть відчувати середньостроковий ефект зростання. Якщо такі інвестиції пов'язані з більш швидким технічним прогресом або накопиченням людського капіталу, як визначено в нових ендогенних моделях росту, також можуть бути покращені довгострокові темпи зростання;

2. Інвестиційні ефекти. Зараз більше уваги приділяється впливу регіональної інтеграції на виробництво через вплив на прямі іноземні інвестиції та створення та відвернення інвестицій;

3. Трансакційні витрати та регуляторні бар'єри. Традиційна теорія митних союзів була розроблена в умовах зниження тарифів, але, як зазначалося вище, ефекти інтеграції на добробут можуть бути абсолютно різними, якщо усунені бар'єри є бар'єрами, що збільшують витрати. Після досвіду ЄС щодо впровадження своєї програми Єдиного ринку, тепер зростає усвідомлення важливості бар'єрів, які підвищують трансакційні витрати на гальмування торгівлі, та значення їх усунення. Однак ця концепція реалізується лише за наявності великого рівня розвитку у самій державі, або інтеграційного розвиненого, і найголовніше «щедрого» ядра [52];

4. Важливість надійності. Багато ефектів, визначених у сучасній теорії, особливо ті, що стосуються інвестицій або потребують інвестицій, припускають, що інтеграційні зусилля є надійними і не будуть зворотні. Якщо авторитету державі явно бракує, а серед інвесторів існує невизначеність, на їх поведінку навряд чи це вплине. Акцент на надійності передбачає існування

механізмів примусового виконання, договорів та інституцій, які забезпечуватимуть виконання зобов'язань, взятих на себе, коли країна приєднується до схеми регіональної інтеграції.

Для країн, що розвиваються, обґрунтування економічної інтеграції часто має структурний характер. Вони були стурбовані розвитком нових галузей через транскордонну координацію для використання переваг економії масштабу, яку дозволяє більший внутрішній ринок [40]. Таким чином, багато хто з політиків у країнах, що розвиваються, акцентує увагу щодо переваг регіональної інтеграції, сприймає це як інструмент розвитку, а конкретно як інструмент промислової політики. Прихильники стратегій індустріалізації імпортозаміщення могли бачити проблеми реалізації цих стратегій у контексті малих внутрішніх ринків, і бачили регіональну інтеграцію як спосіб налагодження цих галузей на більш конкурентоспроможному рівні [73].

Розглядаючи досвід інших країн, неявне припущення полягало в тому, що вибір, зроблений в регіональному контексті, буде ефективним, і що країни-члени приймають отриману закономірність промислової спеціалізації. Щоб уникнути нерівномірного рівня індустріалізації між країнами-членами, схеми регіональної інтеграції часто супроводжувалися чіткими рамками заходів, спрямованих на забезпечення справедливого розподілу нових додаткових інвестицій [50]. Позитивна дискримінація на користь країн з найменшими перевагами була здійснена через угоди про взаємодоповнення [50].

Досвід країн, що розвиваються, щодо схем регіональної інтеграції, розроблених на цій основі, був невтішним. Дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку розглядали результати 12 регіональних торгових домовленостей серед країн, що розвиваються, які існували певний час [6]. Ці домовленості були як між однорідними країнами, так і між неоднорідними. Більшість призводила до лише дуже низького рівня економічної інтеграції, особливо з точки зору торгових відносин. Ця невдача була зумовлена як політичними, так і економічними причинами [14].

У політичному плані неефективність цих домовленостей пов'язана з відсутністю прихильності дотримуватися і реалізовувати програми регіональної лібералізації торгівлі та нездатністю країн-членів ставити регіональні цілі перед національними. Для багатьох країн – включаючи деякі, які були на той час нещодавно незалежними країнами – здача (деякого) суверенітету для економічного розвитку була жертвою, яку вони не були готові зробити. Коли були запроваджені програми лібералізації, багато урядів вдалися до використання односторонніх та обмежувальних торговельних заходів, коли імпорتنі сплески створювали тиск для внутрішнього регулювання. Проблеми з коригуванням також призвели до конфліктів між партнерами щодо розподілу витрат та вигод для регіональної інтеграції [54].

В економічному плані неефективність цих домовленостей для країн, що розвиваються, пов'язана з низкою чинників, зокрема, різницею в початкових умовах, таких як різний рівень доходів і розбіжні темпи промислового розвитку, які зробили прибуток від торгівлі нерівномірним; низький рівень початкової інтеграції, що характеризується багатьма угрупованнями, подібними структурами виробництва та ресурсів; внутрішньоорієнтована промислова політика та макроекономічні дисбаланси, які зробили ще більш важкими внутрішні корективи та коригування взаємної інтеграції [55].

Уряди запроваджують нормативні акти для вирішення проблем, що виникають через невдач ринку, таких як асиметрична інформація, зовнішні явища або природна монополія [48]. По мірі зниження тарифних бар'єрів різниці в національних регуляторах виявились як потенційно значні бар'єри для торгівлі. Хоча відмінності в національних нормативно-правових актах можуть відображати відмінності в соціальних уподобаннях, існує також небезпека «регуляторного захоплення», коли інтереси вітчизняних виробників лобіюють норми, що мають фактично протекціоністський ефект. Паралельно із зусиллями, що докладаються у багатосторонній торговельній системі щодо розробки міжнародних правил щодо зменшення протекціоністського впливу регуляторних норм, деякі РТД зараз застосовують стратегію регуляторної

координації для мінімізації наслідків відмінностей у національних регулюваннях на сегментацію ринку. Найвідомішим прикладом цього процесу є програма Єдиного ринку, яку здійснює Європейський Союз з 1986 року. У багатьох випадках РТП виступають як лабораторії, в яких намагаються застосовувати різні підходи до регуляторної координації, уроки з яких підводяться назад, в рамках багатосторонніх переговорів під егідою СОТ [30].

Питання про регуляторну співпрацю часто представляється як вибір між узгодженням правил та стандартів або взаємним визнанням стандартів, закладених у національних правилах [7]. Гармонізація усуває ефект сегментації відмінностей у національних стандартах шляхом прийняття одних і тих же положень та стандартів у всій ЗВТ. Як показав досвід ЄС, процес може бути болісно повільним [35]. Альтернативний підхід полягає у заохоченні взаємного визнання національних стандартів та процедур тестування на відповідність, що існують у кожній державі-члені угоди про вільну торгівлю. В обох випадках держави повинні мати впевненість у процедурах тестування та примусового виконання вимог один одного, однак підхід до взаємного визнання передбачає, крім того, можливість конкуренції між правилами, що ведуть до "гонки на дно" [69]. Це може статися, якщо фірми, що лобіюють угоди про вільну торгівлю, лобіюють менш жорстке регулювання в умовах конкуренції з боку фірм, розташованих у більш слабких регуляторних юрисдикціях, або погрожують переїхати з країн з високим до низького рівня. Те, наскільки конкуренція між правилами призводить до зближення стандартів на практиці, та чи можна продовжувати національні розбіжності, є емпіричним питанням, на яке немає однозначної відповіді. На практиці гармонізація та взаємне визнання можуть бути доповненнями, а не альтернативами [66].

Досвід ЄС говорить про те, що взаємне визнання буде прийнято лише як основа для прийняття різних національних правил, коли різниця між національними підходами не надто велика [28]. Проте, не можна ігнорувати той факт, що внаслідок нестабільної внутрішньої ситуації, боргів та інших проблем, Україна доволі серйозно відстає від провідних країн старої Європи та може

бути класифікованою як держава, що розвивається. А в цьому випадку, включення аспектів інтеграції політики також стають проблемою. Хоча ці аспекти є найбільш поширеними у ЗВТ, що включають країни з високим рівнем доходу, все більша кількість інших типів країн тепер має широкі інтеграційні цілі [78]. Усунення нетарифних бар'єрів, які діють на сегменти ринків, може бути корисним в теорії, але чи виявиться це дієвим на практиці, залежатиме від характеру інтеграції політики. Витрати країн, що розвиваються на гармонізацію невідповідних політичних норм, можуть просто перевищувати переваги більшого доступу до ринку [67].

Скептики, визнаючи існування цих ефектів, оскаржують їх емпіричне значення. Незважаючи на заклик до динамічних наслідків регіональної інтеграції, різні аргументи та твердження досі не були викладені остаточно ні теоретично, ні емпірично [80]. Існуюча теорія та докази свідчать про те, що припущені динамічні вигоди є менш надійними, ніж вважають прихильники. Наявність таких вигод значною мірою залежить від конкретних моделей, які використовуються, і дуже чутливі до особливостей країн-членів, політики, яка проводиться до утворення ЗВТ та контрфактичного постулату [13].

Іншими словами, в сучасних реаліях неможливо гармонізувати всі норми та стандарти на європейському рівні. Однак, гармонізація може дотримуватись тих заходів, які вважаються важливими з міркувань охорони здоров'я чи безпеки населення, але вище цього рівня, вище мінімальних вимог навряд чи матиме успіх [32].

Позитивні економічні результати залежатимуть від обдуманого проекту цих угод, і їх не можна просто припустити. Зростаюча схильність ЗВТ до включення політичних аспектів у договори також є проблемою для країн, що розвиваються. Хоча ці аспекти є найбільш поширеними у ЗВТ, що включають країни з високим рівнем доходу, все більша кількість угод серед менш розвинених держав тепер має широкі інтеграційні цілі. У цих умовах, створення поглибленої зони вільної торгівлі має як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивні наслідки угод про вільну торгівлю [15]:

1. Покращений доступ української продукції, послуг, капіталу та технологій на розширений ринок ЄС;
2. Поліпшення умов експорту української продукції з метою отримання переваги в ціні за рахунок скасування імпорتنих тарифів;
3. Оновлення та модернізація національних підприємств;
4. Збільшення інвестицій держав-членів ЄС в економіку України, в тому числі за рахунок спільних підприємств;
5. Зростання двосторонньої торгівлі та валютної виручки;
6. Підвищення ефективності служб зайнятості;
7. Розширення номенклатури товарів і послуг на внутрішньому ринку;
8. Підвищення конкурентоспроможності та якості національної продукції як наслідок впровадження нових стандартів;
9. Гармонізація митних процедур та підвищення ефективності митної справи шляхом сприяння торгівлі;
10. Гармонізація законів та інституцій, яка в свою чергу дозволить покращити механізми боротьби з ухиленням від сплати податків і шахрайством.
11. Зменшення частки тіньової економіки і скорочення потоків контрабанди підакцизних товарів.

Негативними наслідками розширення співпраці можуть стати [22]:

1. Необхідність забезпечення значних фінансових ресурсів для адаптації та імплементації нового законодавства;
2. Збільшення виробничих витрат завдяки високим стандартам виробництва та якості;
3. Посилена конкуренція призведе до переселення ринку малих та середніх підприємств і, як наслідок, створення на ньому кризових умов;
4. Посилення конкурентного тиску на внутрішньому ринку послуг;
5. Втрата багатьох галузей на внутрішньому ринку через низьку конкурентоспроможність;

6. Стабільне негативне сальдо двосторонньої торгівлі в Україні через погіршення структури експорту внаслідок обрання вітчизняними експортерами готової продукції замість експорту сировини та напівфабрикатів;

7. Відсутність вітчизняної продукції на внутрішньому ринку через проходження експортерів;

8. Збільшення рівня імпортозалежності внутрішнього ринку;

9. Необхідність проведення модернізації виробництва у відповідності до міжнародних стандартів, в стислі терміни, що в свою чергу, приведе до великих витратків як з держбюджету, так і з боку бізнесу;

10. Обмежена спроможність забезпечити захист "молодих" секторів економіки, які не досягли відповідного рівня конкурентоспроможності та потребують державної підтримки;

11. Лібералізація торгівлі промисловою та сільськогосподарською продукцією: скасування або суттєве зниження ввізного мита на понад 95% тарифних позицій, а також скасування експортних мит на основні товари [75].

Подальше розширення співпраці в таких умовах перетворить Україну на державу «секонд-хенд», або просто сировинний придаток з добре кваліфікованою та водночас недорогою робочою силою, а також, призведе до занепаду вітчизняної легкої промисловості, особливо малих та середніх підприємств [45]. При цьому, імплементація ЗВТ+ у перспективі матиме більше негативних наслідків для економіки України, ніж позитивних. Інша справа, що наслідки функціонування ЗВТ+ будуть різними для окремих українських виробників [77]. Великі компанії, які і сьогодні є конкурентоспроможними в європейському вимірі, отримують зростання прибутку від розширення ринку збуту, в той час як регіональні та районні підприємства, які не є конкурентоспроможними підприємств у такому глобальному напрямку зіткнуться з колосальними проблемами [23].

Якщо ж ідеалізувати ситуацію, то у довгостроковій перспективі слід враховувати фактори, які матимуть вплив тільки після деякого періоду адаптації [54]. Це, перш за все загальне зниження середньозваженого митного

тарифу в країнах- членах ЄС та уніфікація митних процедур та інших торгових процедур, що призведе до скорочення українського експорту на початковій фазі (фактично, поки експортери не пристосуються до нових умов).

3.2. Стратегічні пріоритети інтеграційної діяльності України

Перебуваючи в центрі Європи, на основному фарватері осі Захід-Схід і будучи ключовою придунайською країною, свого часу Україна змушена була вирішувати дилему визначення оптимального співвідношення двох інтеграційних напрямків – використання господарського простору відносно неблизького за ментальністю ЄС або неосяжного простору СНД, її історичні, культурні та, головне, сімейні та особисті зв'язки з Росією [44].

У першій половині 2014 року українська економіка потрапила в ситуацію «досконалого шторму», спричинену політичною кризою, окупацією території та погіршенням економічного балансу. Наслідки цієї «бурі» країна відчуває і сьогодні. Раптова зміна політичної, економічної та оборонної ситуації не могла не вплинути на міжнародне економічне співробітництво України [17].

Сьогодні Україна та СНД не мають таких торговельних та політичних відносин, які були, наприклад, на початку 21 століття, що свідчить про занепад рівня економічного співробітництва між ними [19]. Це логічно, оскільки з посиленням європейської інтеграції в Україні, ці зв'язки поступово слабшали, і їхня важливість для української економіки падала. Україна вийшла із багатьох проектів в рамках СНД і вже не є частиною галузевих інститутів співпраці [17].

Міжрегіональна співпраця сприяє регіональним зусиллям, спрямованим на вирішення спільних проблем [21]. Кожна українська область, яка володіє своїми конкурентними перевагами та позиціями, здатна як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках запропонувати належну продукцію відповідної якості. Це вигідно, оскільки країни, з якими Україна межує, мають нерівні економічні та політичні становища, характеризуються різними рівнями участі у глобальних процесах. Це дозволить дещо диференціювати українську продукцію у відповідності до обраних країн [19].

Тому в позначенні чіткої та послідовної стратегічної лінії розвитку України суттєвим чином укладений парадоксальний і небезпечний дисбаланс зовнішніх факторів [56]. При цьому основним завданням країни під час підписання договорів з будь-якими інтеграційними структурами є максимальне відстоювання національних позицій та інтересів, збереження або поліпшення існуючих торговельно-економічних відносин [12].

Нові аналітичні перспективи щодо інтеграції ринку підкреслюють скоріше конкурентоспроможні ефекти великих ринків, а не порівняльну перевагу. Оскільки Україною був обраний Євроінтеграційний курс, зосередимо увагу на ньому. Враховуючи усі вищепереразовані недоліки, задля мінімізації втрат та підвищення добробуту при недосконалій конкуренції після розширення співпраці можна відзначити наступні фактори [71]:

1. У багатьох малих країнах внутрішній ринок може не підтримувати велику кількість фірм, і, отже, існує тенденція до змови та підвищення цін за рахунок споживачів. Зменшення торговельних бар'єрів може спонукати фірми ліквідувати зайвий «жир» (так звана X-неефективність), а також змусити їх функціонувати більше відповідно до граничних витрат (більше конкурентів збільшує еластичність попиту на продукцію фірми і ускладнює її стягування маржі, що перевищує граничні витрати).

2. Більші ринки в результаті регіональної інтеграції можуть дозволити фірмам використовувати економії масштабу, тим самим зменшуючи витрати та ціни місцевим споживачам [71].

3. Більші ринки можуть збільшити асортимент та різноманітність продуктів, доступних споживачам. У добре інтегрованих митних союзах, таких як ЄС, більша частина внутрішньорегіональної торгівлі набуває форми внутрішньогалузевої торгівлі (для прикладу, обмін подібними продуктами, такими як автомобілі Renault, на автомобілі Mercedes між Францією та Німеччиною), а не сповідування концепції класичної міжгалузевої торгівлі (наприклад, обмін автомобілями на вино між Німеччиною та Португалією), яку класичні автори-економісти передбачили б на основі порівняльної переваги.

Проте, сьогодні перед українцями постає чітке питання, а чи варто Україні жертвувати своїм суверенітетом, підлаштовуватись під політику тих ж Німеччини та Франції, чи обмежитись розвитком виключно торгових привілеїв та зберегти самобутність свого народу [12].

Кожна українська область, яка володіє своїми конкурентними перевагами та позиціями, здатна як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках запропонувати належну продукцію відповідної якості. Це вигідно, оскільки країни, з якими Україна межує, мають нерівні економічні та політичні становища, характеризуються різними рівнями участі у глобальних процесах. Це дозволить дещо диференціювати українську продукцію у відповідності до обраних країн [49].

Міжрегіональні відносини у питанні залучення іноземного капіталу мають значний вплив на економіку України [15]. Транскордонні регіони, сформовані на кордоні між Україною та ЄС, володіють низкою специфічних переваг для обох сторін, серед яких наявність висококваліфікованих українських робітників, а також інтелектуальних та творчих людей, розвинена інфраструктура, сприятливе бізнес-середовище, і, наголовніше зручне розташування між Європою та Сходом, яке передбачає високу здатність конкурувати з великими ринками, що розвиваються, за залучення технологій та прямих іноземних інвестицій [18]. Проте у процесі інтеграції України в європейську економіку існує значна кількість проблем та перешкод, основними з яких можна вважати недостатньо високу конкурентоспроможність продукції на міжнародному ринку, недосконалу структури експорту, негативне сальдо торговельного балансу, відсутність інвестиційної привабливості країни [10].

Іншою проблемою України стала низька інвестиційна привабливість. В реальності ми бачимо інвестиції в неприбуткові та безперспективні галузі української економіки, та, як наслідок корумпованості та тіньової економіки відтік капіталу з України в офшорні зони, наприклад, Сейшелові острови та Кіпр. Актуальною проблемою в процесі інтеграції України є також негативне сальдо зовнішньої торгівлі, яке ніяк не може стабілізуватись після початку

АТО. У деякій мірі негативний баланс є наслідком недосконалої структури експорту, оскільки ми змушені імпортувати товари замість експорту власних.

Одна з проблем у тому, що вітчизняна структура експорту не є диверсифікованою, різнобічною, а зосереджена на сировині, напівфабрикатах та низькотехнологічній продукції. Окрім цього, згідно з дослідженнями МІМ, Україна стабільно займає останні, чи близькі до останніх місця по рейтингах конкурентосможності. В сучасних реаліях, конкурентоспроможність держави та її продукції напряму впливає на її участь у інтеграційних процесах [19].

Іншим завданням на початковому етапі є гармонізація українського законодавства, що регулює зовнішні зв'язки, та створення для них загального економічного середовища, що відповідає вимогам гармонізованого та єдиного європейського законодавства [31]. Також, важливо визначити пріоритетні сектори української економіки, які мають або можуть мати конкурентні переваги в європейській економіці, динамічне зростання їх експортного потенціалу, зокрема шляхом залучення позик та прямих інвестицій з ЄС.

Необхідно забезпечити раціональніше використання фінансової допомоги ЄС для подолання складних проблем з платіжним балансом в Україні, забезпечення імпорту, макроекономічної стабілізації, основи переходу до наукоємного виробництва, повного переходу до ринкової економіки та забезпечення прогресивних структурних змін [15]. Ефективне вирішення цих основних завдань дозволить сформулювати нові та більш складні завдання, призначені для прискореної адаптації та початку вступу до європейських економічних структур. Цей період відповідно займе від 5 до 10 років [11].

У той же час слід мати на увазі, що в останні роки Європейський Союз прагнув прийняти науково-технічну політику, яка враховує потреби ринку та орієнтується на можливість застосування наукових розробок. на практиці. У цьому контексті співпраця між Україною та країнами Західної Європи може зосередитись на створенні співпраці з великими компаніями та науково-дослідними центрами, а також малими та середніми підприємствами, включаючи передові технології та їх швидке впровадження у виробництво [19].

Однак на ранніх етапах цієї взаємодії можливе лише вибіркоче застосування моделі наукової співпраці та виробництва, в якій вектор співпраці представлений переважно компаніями із західноєвропейських країн [71].

У більш нестандартному контексті можуть бути передбачені інтеграційні можливості ядерного клубу. В Україні є дві компанії з видобутку та переробки урану, завод з виробництва важкої води, технологія розробки електронних компонентів, спеціальне обладнання для вимірювання ізотопного складу ядерного матеріалу, та одні з багатших запасів урану у Європі [76].

Цікавим є також те, що Захід перш за все стурбований можливими наслідками зміни Східної політики, а не майбутнім України. Тому основним завданням Заходу є підготовка можливих рішень щодо ускладнень та реалізація можливостей, які обов'язково виникнуть, коли в Росії зміниться керівництво. Цей підхід слідує стереотипному мисленню кінця "холодної війни", коли Захід більше не боявся Радянського Союзу, а боявся наслідків його розпаду [44].

Незважаючи на прийняття важливих програм і документів щодо євроінтеграційного курсу, в Україні досі не створено реальні передумови не тільки для вступу нашої країни в ЄС, але і для визнання її «асоційованим» членом: не досягнуті «копенгагенські» критерії, які слід використовувати для оцінки країн-кандидатів для вступу в ЄС; не досягнуті показники, визначені Маастрихтською угодою до країн-кандидатів, а саме [12]:

1. Стабільність національної грошової одиниці;
2. Зниження рівня інфляції до 2% в рік;
3. Бюджетний дефіцит - до 3% ВВП;
4. Рівень державного боргу - 10 тис. доларів США;
5. Виробництво ВВП на душу населення.

Зрештою, всі проекти взаємної співпраці між Україною та ЄС та її державами-членами - лише мрія та стануть реальністю лише у тому випадку, якщо будуть знайдені реальні джерела фінансування для створення такої співпраці з ЄС. структурне пристосування економіки України до союзу. Потреби ЄС [20]. Ці джерела можна шукати лише поверхово, наприклад,

шляхом збільшення існуючої фінансової та технічної допомоги Західної Європи та ЄС в цілому [44]. Україні слід намагатися налагоджувати тісні відносини з фінансовими та кредитними установами, такими як Європейський інвестиційний банк, який уже брав участь у реструктуризації економіки деяких країн Центральної та Східної Європи. Однак найважливіший потенціал полягає в потенціалі приватних інституційних інвесторів. Тому ми повинні діяти, щоб створити сприятливі умови для філій та представництв західноєвропейських банків в Україні та забезпечити комплексний режим національної допомоги. Існує необхідність співпраці з європейськими банками та небанківськими фінансовими установами, такими як страхові компанії, інвестиційні фонди та пайові фонди, включаючи можливе створення спеціальних економічних зон.

Висновки до розділу 3

1. Участь в інтеграційних угрупованнях сприяє економічному розвитку та економічному зростанню, що допомагає знизити рівень інфляції та сприяє зростанню зайнятості в цілому. Сторони регіональних торговельних угод можуть скористатися перевагами угод, які важко отримати у великих юрисдикціях. Відмова від участі в такій мережі для національної економічної системи означає подальшу роботу з дуже обмеженою ресурсною базою, що значно знижує загальну конкурентоспроможність економіки в цілому. Україні потрібно сконцентрувати увагу виключно на розширенні економічної співпраці і не розглядати перспективу глибокої інтеграції з вже існуючими об'єднаннями.

2. Без конкретних систематичних трансформацій більшість заходів та підписаних документів можуть лише імітувати конкретну діяльність України в зазначеному напрямку. Щодо власне механізму співпраці між ЄС та Україною, варто відзначити, що він навряд чи буде достатньо ефективним без створення спільних інституцій, оснований на міжнародному праві, які б просуvalи вітчизняні товари та послуги на зарубіжні ринки. Також варто відзначити важливість участі України в міжнародних фінансових процесах.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження, ми дійшли таких висновків:

1. Економічна інтеграція – це процес, при якому дві або більше держави у широко визначеній географічній зоні зменшують низку торговельних бар'єрів для досягнення або захисту ряду економічних цілей. Розвиток світової економіки характеризувався процесами міжнародної економічної інтеграції, які визначають напрям і пріоритети сучасного економічного життя, формують конкурентне середовище та впливають на стратегічні інтереси економіки як в окремих країнах, так і в цілих регіонах. Більшість країн світу, маючи обмежену ресурсну базу і вузький внутрішній ринок, не в змозі виробляти з достатньою ефективністю товари, які необхідні для внутрішніх потреб. Для таких країн зовнішньоекономічні зв'язки є способом отримання необхідних товарів. Міжрегіональна співпраця істотно впливає на економіку, забезпечує інвестиційну привабливість, покращує загальний стан держави.

2. Теоретико-методологічні аспекти процесу регіональної економічної інтеграції у сучасних умовах глобалізації змінюються, адже через концентрацію на промисловість та послуги міжнародні економічні відносини набувають нового рівня та прояв. Розуміння регіональної інтеграції як прояву глобалізації дає підстави вважати, що глибинною рушійною силою такої інтеграції є прагнення країн-учасниць до більш високого рівня розвитку та потрапляння до іншого рівня міжнародних економічних відносин, ніж той, до якої вони об'єктивно належали б без такої взаємодії.

3. З одного боку, розвиток регіональних інтеграційних груп у сучасній світовій економіці набув глобального значення з точки зору розширення (кількість угод, охоплені країни, регіони, регуляторні сфери). З іншого боку, вона переросла від простих схем до більш прогресивних форм інтеграції. У той же час, найпопулярнішими є зони вільної торгівлі, які є гнучким інструментом доступу до стратегічних ринків, водночас зберігають незалежність торговельної політики від третіх країн та політичний суверенітет держав-учасниць.

4. Участь в інтеграційних угрупованнях сприяє економічному розвитку та економічному зростанню, що в свою чергу допомагає знизити рівень інфляції та сприяє зростанню зайнятості в цілому. Відмова від участі в такій мережі для національної економічної системи означає подальшу роботу з дуже обмеженою ресурсною базою, що в свою чергу значно знижує загальну конкурентоспроможність економіки в цілому. Різноманітність економічних, географічних, історичних і соціокультурних умов призводить до різних форм міжнародної інтеграції, унікальних за своєю природою. Головними чинниками у сучасних міжнародних відносинах є регіональні інтеграційні об'єднання, саме їх розвиток та функціонування є основою змін глобальної економіки.

5. Високі темпи розвитку світової економіки висувають підвищені вимоги до національних господарств, значні резерви зростання яких закладено у сфері інтеграції. Найважливішою метою і результатом регіональної інтеграції є підвищення ефективності використання національних потенціалів за рахунок взаємовигідного об'єднання зусиль і ресурсів при розв'язанні проблем економічного зростання. Однак світовий досвід свідчить, що переваги регіональної інтеграції повною мірою виявляються лише за умови всебічного опрацювання цього процесу, стратегії і тактики його реалізації. Інакше позитивний ефект перетворень може бути незначним.

6. Європейський Союз, безперечно, тримається відособлено на фоні всіх інших ініціатив інтеграційної співпраці, реалізованої по всьому світу, однак приклади успішної співпраці спостерігаються і в країнах, що розвиваються, особливо в Південній Азії та Латинській Америці, навіть, якщо вони суттєво відстають від ЄС за масштабами та інтенсивністю. Також спостерігається зміцнення, насамперед, економічної самодостатності Азії на чолі з Китаєм. Ведуться перемовини щодо поглиблення співпраці. Але при цьому спостерігається наступна ситуація: замість розширення регіональних торгових зон, відбувається їх фрагментація за рахунок двосторонніх угод про вільну торгівлю.

7. Можна констатувати, що сучасна регіональна інтеграція розвивається відповідно до діалектичного правила посилення і протидії. Мова йде про посилення механізмів глобалізації, коли цілі регіони включаються в загальний ринок, виходячи з принципу економічної взаємозалежності та про протидію їм, коли, навпаки, відповідно політичних міркувань чи геополітичній необхідності цілі простори потрапляють у контекст, так би мовити, самодостатності або взаємодоповнення, відмежовуючись тим самим від дій процесів глобалізації. Таким чином, регіональна інтеграція має в очах багатьох аналітиків двоякий характер. Сторони регіональних торговельних угод можуть скористатися перевагами угод, які важко отримати у великих юрисдикціях. Скоординований розвиток форм міжнародної економічної інтеграції гарантує раціональне використання економічного потенціалу країн-учасниць та більш швидкий темп їх розвитку. Через концентрацію країн-учасниць у пріоритетних програмах соціального та економічного розвитку вирішуються проблеми соціальної політики та створюються нові робочі місця. Зрілі інтеграційні групи розробляють та впроваджують механізми та інструменти забезпечення колективної економічної безпеки. У сучасних умовах участь України у процесі глобальної інтеграції є особливо важливою, тому що власними силами ми не можемо гарантувати успішний соціально-економічний розвиток нашої країни. Маючи великий потенціал для залучення іноземних інвестицій, створення нових робочих місць, зміцнення транскордонної торгівлі з метою побудови етнічних та культурних зв'язків сусідніх регіонів, міжрегіональна інтеграція відіграє важливу роль у політиці розвитку України.

8. Європейська інтеграція не лише прискорила економічний розвиток країн ЄС, але також підвищила їх важливість та можливості у міжнародній торгівлі, валютних та фінансових відносинах, тощо. Тому, враховуючи не найкращі відносини з Східними партнерами, пріоритетом України є Західний вектор інтеграції. Проте діяльність слід розпочати не з пріоритету повної інтеграції, а з розширення торгівлі та поглиблення співпраці без делегування легітимності держави у ключових питаннях та сферах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алі Б., Джанбуві Г., Самі М. Економічний розвиток на Близькому Сході та Північній Африці. Вашингтон, Д.К . Макміллан, США, 2016.
2. Алкарбі А.Н. Геополітика в контексті теорії міжнародних відносин. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – Випуск 11 : збірник наукових праць. – К. Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 48-52.
3. Аналітична доповідь: «Взаємодія України та європейських держав у контексті Угоди про асоціацію з Європейським Союзом». URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1311/> (дата звернення 29.06.2019).
4. Аналітична доповідь: «Досвід співпраці Китаю і країн Центральної та Східної Європи у форматі «16+1» URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2650/> (дата звернення 30.09.2019).
5. Аналітична доповідь: «Кризові явища в єврозоні та їх вплив на політичні трансформації в ЄС». URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/772/> (дата звернення 13.06.2019).
6. Аналітична доповідь: «Роль Німеччини у формуванні стратегічних взаємозв'язків між провідними державами-членами Європейського Союзу: висновки для України.». URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/700/> (дата звернення 29.11.2018).
7. Аналітична доповідь: «Трансформація Європейського Союзу під впливом кризи єврозони.». URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/967/> (дата звернення 29.11.2018).
8. Арікс Дж. Ф. Торгові витрати у країнах, що розвиваються. Журнал економічного розвитку, 2016. – С. 451-474.
9. Бенедиктіс Л., Сантис Р., Вікареллі К. Угоди про вільну торгівлю в "розширеному" Європейському Союзі. Європейський журнал порівняльної економіки, 2 (2), К., 2015 р., С. 245-260.

10. Бермамоун М., Ленерт К. Порівняння впливу ПІІ та міжнародних грошових переказів. Журнал економічного розвитку. 2016. С. 43-65.
11. Бермамоун М., Ленерт К. Порівняння впливу ПІІ та міжнародних грошових переказів. Журнал економічного розвитку, 2016. – С. 43-65.
12. Бригадир В. О. Освітня політика країн Європейського Союзу як фактор подолання соціально-економічної нерівності. Інтелект XXI. - 2017. - № 2. - С. 21-26. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/int XXI 2017 2 4> (дата звернення 12.03.2019).
13. Булатова Е. В. Развитие межрегионального сотрудничества как основы интеграции. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций: региональный аспект. Донецк, 2004. С. 120–123.
14. Герасимчук Т. І. Концепція міжнародних режимів у міжнародних відносинах. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки та знахідки. Міжвід. зб. наук. пр. 2013. С. 319-332.
15. Герасимчук Т. Ю. Концепція міжнародних режимів у теорії міжнародних відносин: Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки та знахідки: Міжвід. зб. наук. пр. — 2016. — Вип. 24. — С. 319-332.
16. Герст П., Томсон Г. Сумніви в глобалізації. Міжнародна економіка і особливості керування: Пер. з англ. К. К.І.С., 2002., 306 с.
17. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: монографія Т.М. Циганкова, А.О. Олефір, О.А. Фурсова та ін. ; за ред. Т.М. Циганкової. К.КНЕУ, 2003. 600 с.
18. Гнатюк М.М. Відносини з ЄС та процес європейської інтеграції України. Київ: Фенікс, 2013.
19. Гордєєва Т. Ф. Інтенсивність міжнародної торгівлі як індикатор ступеня міжнародної торговельної інтеграції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Вип. 27(1). 2017., С. 27–32.

20. Грицяк І., Камінська Т. Створення, розширення та діяльність Північноатлантичного Альянсу (НАТО). Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Вип. 3. 2009., С. 183–194.
21. Дерваджаан С. Економічний Моніторинг Близького Сходу та Північної Африки. К.: Кейптаун, 2016.
22. Дулеба А., Білчик В. Східне партнерство: Рекомендації до розвитку співпраці між Україною та Словацькою Республікою на 2015-2020 роки. Братислава, 2015. – ст. 17-19.
23. Єлісеєв К.В. Україна – ЄС: що день прийдешній нам готує? К. : Національна безпека і оборона, Центр Разумкова, 2009. - №1, С. 6-7.
24. Єлісеєв К.В. ЄС: розвиток пріоритетних галузей та використання європейського досвіду управління малим бізнесом. Київ, 2013. 304 с.
25. Картунов О. В. Вступ до етнополітології: науково-навчальний посібник . К.; 1999. 300 с.
26. Коваленко Є. О. Концепції формування організаційно-економічного механізму євроінтеграційної політики України. Гуманітарний вісник ЗДІА 39, 2013. – С. 191-192.
27. Колісніченко Р. М. Внесок римського клубу у дослідження глобалістичної свідомості в кінці 70-х – на початку 90-х років ХХ ст. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін Серія № 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – Випуск 11 : збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 15-22
28. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: застосування і етапи становлення. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
29. Копійка В.В. Проблема формування спільного інтеграційного механізму ЄЕС у контексті розширення в 60-70-ті роки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Міжнародні відносини. – Вип.17. – К., 2002. – С.23-30.

30. Копійка В.В. Теоретичний та практичний виміри розширення Європейського Союзу. К., 2004.
31. Мартинюк В. І. Україна в підсумках Чеського президентства в ЄС і перспективах головування Швеції. Україна молода. – 2009. – С. 5-7.
32. Матюшенко І. Ю., Беренда С.В., Резніков В.В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції. Х. ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 496 с.
33. Палагнюк Ю.В. Процес інтеграції на європейському континенті: теоретичні та історичні аспекти. Демократичне врядування. 2013. Вип. 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_11 (дата звернення 10.10.2019)
34. Пономаренко Л. В. Інноваційна політика в контексті модернізації політичної системи України: напрями і перспективи розвитку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – Випуск 11 : збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 32-41
35. Рябінін Є. І. Процеси інтеграції у ХХ столітті: основні концепції їх вивчення. Політичний менеджмент. 2006. № 5. С. 122–130.
36. Степанчук А. Г., Яровський В. Т. Трансформаційні процеси в країнах Вишеградської групи та Україні: порівняльний аналіз / за ред. Г.М. Перепелиці. – Київ: «Стилос», 2013. –302 с.
37. Східне партнерство: Рекомендації до розвитку співпраці між Україною та Словацькою Республікою на 2010-2015 роки / Александр Дулеба, Владімір Білчик – Бритислава: RC SFPA, 2010. – С. 17-19.
38. Трансформаційні процеси в країнах Вишеградської групи та Україні: порівняльний аналіз / за ред. проф. Г.М. Перепелиці. – К. Видавничий дім «Стилос», 2013. - 302 с.
39. Уніят А.В. Економічне співробітництво України з країнами північноамериканської зони вільної торгівлі. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 15. С. 46–52.

40. Футало Ю.Р. Дефініція інтеграції як чинника розвитку національної економіки. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. Економіка. 2016. Вип. 1. С. 76–80.
41. Хардінг Т., Яворчик Б. Прямі іноземні інвестиції та модернізація експорту. Огляд економіки та статистики, 2014. С. 964-980.
42. Чугаев О. А. Валютна інтеграція в Європейському союзі. Київ, 2012. – ст. 89-105.
43. Шишков Ю. В. Интеграционные процессы на пороге XXI века: Почему не интегрируются страны СНГ. М., III Тысячелетие, 2001. 480 с.
44. Школа В.Ю. Міжнародні відносини у сфері управління відходами. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5–6 травня 2017 р. / за заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми: Сумський державний університет, 2017. – С. 183.
45. Ящишин Д. І. Інвестиційні процеси як один з факторів інтеграції України в міжнародні об'єднання. Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід. Тези доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018 – С. 9-10.
46. Ящишин Д.І. Розширення співпраці України та ЄС: Проблеми, виклики та перспективи для вітчизняних підприємств. Актуальні питання фінансової теорії та практики: матеріали П'ятої заочно-дистанційної конференції кафедри фінансів ім. С. І. Юрія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 294-297.
47. Ящишин Д.І., Бригадир В.О. Значення глобальних інтеграційних процесів для країн-учасниць: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід»: ТНЕУ, 2019.

48. Agosin, M.R. *Is Foreign Investment Always Good for Development?* Medford, Massachusetts: Global Development and Environment Institute, Tufts University, 2018.
49. Ahmad R. *Morocco's Aeronautics Cluster: A fast growing cluster at the doorstep of Europe.* Harvard Business School, 2017. 212 p.
50. Ahmed G. *North Africa Awakening: New Hopes for Faster and Inclusive Growth.* Ben & Othmani, S. 2018. P. 47–57.
51. Ali B., Sami M.. *Economic Development in the Middle East and North Africa.* 1st ed. B. Ali & M. Sami, eds., Washington, D.C. Palgrave Macmillan US., 2016.
52. Antimiani A., Costantini V. Trade performances and technology in the enlarged European Union. *Journal of Economic Studies*, 40(3), 2016, pp.355–389.
53. Arics J.-F. Trade Costs in the Developing World: 1996–2010. *World Trade Review*, 15(3), 2016, pp.451–474.
54. Aziz O.G., Mishra A. V. Determinants of FDI inflows to Arab economies. *Journal of International Trade and Economic Development*, 25(3), 2016, pp.325–356.
55. Baas T., Brücker H. EU eastern enlargement: The benefits from integration and free labour movement. *CESifo DICE Report*, 9 (2), 2017. P.44–51.
56. Bannaga A. The effects of good governance on foreign direct investment inflows in Arab countries. *Applied Financial Economics*, 23(15), 2013. P. 1239–1247.
57. Becker S.O., Egger P.H., Von Ehrlich, M. Too much of a good thing? On the growth effects of the EU's regional policy. *European Economic Review*, 56(4), 2014, pp.648–668.
58. Belloumi M. The relationship between trade, FDI and economic growth in EU: An application of the autoregressive distributed lag model. *Economic Systems*, 2016, pp.269–287.

59. Benedictis L., Santis R., Vicarelli C. Hub-and-Spoke or else? Free Trade agreements in the «enlarged» European Union. *The European Journal of Comparative Economics*, 2015, 332 p.
60. Benmamoun M., Lehnert K. Financing Growth: Comparing the Effects of FDI, ODA and International Remittances. *Journal of Economic Development*, 38(2), 2013, pp.43–65.
61. Camboim G., Zavislak P., Pufal N. Driving elements to make cities smarter: Evidences from European projects. *Technological Forecasting and Social Change*, Volume 142, 2019, pp.154-167
62. Dasí R., Montesinos V., Murgui S. Comparative analysis of governmental accounting diversity in the European Union. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 15(3), 2013, pp. 255–273.
63. Dovgert A.S. *The Legal System of Ukraine: Past, Present and Future*. Vol. III. Civil Law Sciences. Private Law. – Kiev, 2013 – 592 p.
64. Gammoudi M., Cherif M. Capital Account Openness, Political Institutions and FDI in Mena Region: An Empirical Investigation. *Journal of Economic Development*, 41(2), 2016, pp.53–76.
65. González R., Julvea V.M., Bargues J.M. Towards convergence of government financial statistics and accounting in Europe at central and local level. *Revista de Contabilidad – Spanish Accounting Review*, 21 (2), 2018, pp. 140–149.
66. Griffith R., Redding S., Reenen J.: Mapping the Two Faces of R&D: Productivity Growth in a Panel of OECD Industries. *The Review of Economics and Statistics*, 2014, pp.883–895.
67. Guerin S.S. Do the European Union’s bilateral investment treaties matter? The way forward after Lisbon. CEPS Working Document, 2013.
68. Guillamón M-D., Ríos A-M., Gesuele B., Metallo C. Factors influencing social media use in local governments: The case of Italy and Spain. *Government Information Quarterly* 33, 2016, pp. 460–471.
69. Haas H. EU migration systems: evolution, transformations and development . International Migration Institute, 2017. – pp.5–6.

70. Harding T., Javorcik B.S. Foreign Direct Investment and Export Upgrading. *The Review of Economics and Statistics*, 94(4), 2012, pp.964–980.
71. Harrison A., Rodríguez-Clare A. Trade, foreign investment, and industrial policy for developing countries 1st ed., Elsevier BV, 2012.
72. Helmy H.E. The impact of corruption on FDI: is MENA an exception? *International Review of Applied Economics*, 27(4), 2013, pp.491–514.
73. Hisarciklilar M., Kayam S.S., Kayalica, O. Locational Drivers of FDI in MENA Countries: A Spatial Attempt. MPRA Paper, 2012.
74. Homok C. Trade-Enhancing EU Enlargement and the Resurgence of East-East Trade. Focus on European Economic Integration. *The Review of Economics and Statistics*. 2015, pp.79–94.
75. Hooges J. Maroc: Zones Franches, Droits des Travailleurs et Stratégies Syndicales. ACTRAV, 2012.
76. Iamsiraroj S. The foreign direct investment – economic growth nexus. *International Review of Economics*, 42(1), 2018, pp.116–133.
77. Jibanwas A. Moroccan Aerospace Industry. The Most Competitive Base at the Gate of Europe. Casablanca, GIMAS. 2018.
78. Kara E. Financial Analysis in Public Sector Accounting. An Example of EU, Greece and Turkey. *European Journal of Scientific Research*, 69(1), 2019, pp. 81–89.
79. Oulasvirta L., Bailey S. Evolution of EU Public Sector Financial Accounting Standardisation: Critical Events that Opened the Window for Attempted Policy Change. *Journal of European Integration*, 38, 2016, pp. 653-669.
80. Welch E., Feeney M., & Parkb C.H. (2016). Determinants of data sharing in U.S. city governments. *Government Information Quarterly* 37, 2016, pp. 393–403.
81. World Trade Statistical Review 2017. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts17_toc_e.htm (дата звернення 10.10.2019)

ДОДАТКИ